

Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
N. EMILIOU
fremsat den 14. september 2023¹

Sag C-582/21

**FY
mod**

Profi Credit Polska S.A. w Bielsku Białej

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie
(den regionale domstol i Warszawa-Praga, Polen))

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler –
begæring om genoptagelse af en sag, der er afsluttet ved en udeblivelsesdom – retskraft –
grundlag for genoptagelse af sagen – ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet –
fortolkning af national ret i overensstemmelse med EU-retten«

I. Indledning

1. Denne sag vedrører et nyt aspekt af den processuelle beskyttelse mod urimelige kontraktvilkår, som skal ydes forbrugerne. Domstolen anmodes nærmere bestemt om at præcisere, hvorvidt denne beskyttelse kræver, at der ses bort fra den nationale virkning af retskraft for at give mulighed for at *genoptage* en sag, hvor den nationale ret angiveligt har begået den fejl at undlade *ex officio* at efterprøve, om det omhandlede kontraktforhold eventuelt er urimeligt.
2. De nationale faktiske og retlige omstændigheder, hvorunder dette spørgsmål er opstået, kan sammenfattes som følger. Sagsøgeren i hovedsagen – FY – blev dømt til at tilbagebetale det udestående beløb på et lån, som hun havde optaget hos selskabet Profi Credit Polska, der yder forbrugslån. Hendes betalingspligt blev fastslået i en udeblivelsesdom, der blev afsagt på grundlag af en blankoveksel, som var underskrevet af debitor og efterfølgende blevet udfyldt af Profi Credit Polska og påberåbt af dette selskab.
3. Den nationale ret afsagde udeblivelsesdommen uden at have vilkårene i låneaftalen til rådighed. Den undersøgte derfor ikke, om kontraktvilkårene eventuelt var urimelige. Selv om FY ikke gjorde indsigelse mod denne dom, indtog hun efterfølgende det synspunkt, at den var blevet afsagt under betingelser, der var uforenelige med de domme, som Domstolen afsagde adskillige måneder senere. Hun indgav derfor en begæring om genoptagelse af sagen.

¹ – Originalsprog: engelsk.

4. I henhold til den nationale lovgivning kan en sådan begæring bl.a. imødekommes, når i) den nationale forfatningsdomstol efterfølgende har erklæret den nationale bestemmelse, som blev lagt til grund i den pågældende retssag, uforenelig med en trindhøjere lov, eller når ii) den pågældende part »retsstridigt er blevet afskåret fra at varetage sine interesser i sagen«.

5. I denne sammenhæng ønsker den forelæggende ret oplyst, hvorvidt ækvivalensprincippet – på baggrund af det første tilfælde – kræver, at en sag ligeledes kan genoptages, på nationalt plan, på grundlag af en senere afgørelse fra Domstolen, som er afsagt i form af en præjudiciel afgørelse efter artikel 267 TEUF.

6. Den er desuden i tvivl om, hvorvidt forpligtelsen til at fortolke national ret i overensstemmelse med EU-retten – på baggrund af den anden mulighed – kræver, at en part anses for »retsstridigt at være blevet afskåret fra at varetage sine interesser i sagen«, når en national ret undlader at undersøge, om vilkårene i en forbrugerftale eventuelt er urimelige.

II. Retsforskrifter

A. EU-retten

7. Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13/EØF² har følgende ordlyd: »Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

8. Artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 bestemmer: »Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

B. Polsk ret

1. Den polske forfatning

9. I henhold til den polske forfatnings artikel 190, stk. 4, »[vil e]n dom afsagt af Trybunał Konstytucyjny [(forfatningsdomstol, herefter »forfatningsdomstolen«)], hvori det fastslås, at en retsforordning, i medfør af hvilken der er truffet en endelig retsafgørelse, en endelig forvaltningsafgørelse eller på anden måde er truffet en retskraftig afgørelse, er uforenelig med forfatningen, en ratificeret international aftale eller en lov, [...] medføre genoptagelse af retssagen, ophævelse af afgørelsen eller enhver anden løsning, som er i overensstemmelse med de principper og fremgangsmåder, som er foreskrevet i de bestemmelser, der finder anvendelse på den pågældende form for sagsbehandling«.

² – Rådets direktiv af 5.4.1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugerftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).

2. Den civile retsplejelov

10. Forelæggelsesafgørelsen indeholder følgende oplysninger om den gældende nationale lovgivning: I henhold til artikel 339, stk. 1, i Kodeks postępowania cywilnego (den civile retsplejelov, herefter »KPC«) afsiger retten en udeblivelsesdom, hvis sagsøgte udebliver fra et retsmøde, som denne er blevet indkaldt til, eller til trods for fremmøde undlader at besvare spørgsmål.

11. KPC's artikel 399, stk. 1, giver mulighed for at søge genoptagelse af sagen, hvor der er blevet truffet en endelig afgørelse.

12. KPC's artikel 401, stk. 2, fastslår, at der kan søges genoptagelse på grund af ugyldighed, hvis en part ikke havde partsevne, eller hvis parten ikke var behørigt repræsenteret eller retsstridigt er blevet afskåret fra at varetage sine interesser i sagen.

13. I henhold til KPC's artikel 407, stk. 1, skal en begæring om genoptagelse indgives inden for tre måneder; denne periode regnes fra den dato, hvor parten blev bekendt med grundlaget for genoptagelsen, og når parten er blevet afskåret fra at varetage sine interesser i sagen eller ikke var behørigt repræsenteret, fra den dato, hvor parten, dens organ eller dennes retsforgænger blev bekendt med dommen.

14. KPC's artikel 401¹ bestemmer, at der også kan indgives en begæring om genoptagelse af sagen i tilfælde af, at forfatningsdomstolen har fastslået, at en lovbestemmelse, der har dannet grundlag for en dom, er uforenelig med forfatningen, en ratificeret international aftale eller en lov.

15. I henhold til KPC's artikel 407, stk. 2, skal en begæring om genoptagelse indgives inden for tre måneder fra datoen, hvor forfatningsdomstolens afgørelse blev endelig.

16. I overensstemmelse med KPC's artikel 410, stk. 1, afviser retten en begæring om genoptagelse, hvis den er indgivet efter udløbet af den foreskrevne frist, hvis den ikke kan antages til realitetsbehandling på grund af formaliteten, eller hvis den er retligt ugrundet.

III. De faktiske omstændigheder, hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

17. Den 16. juni 2015 indgik FY en låneaftale med selskabet Profi Credit Polska, der yder forbrugslån. Tilbagebetalingen af lånet blev sikret ved udstedelsen af en blankoveksel underskrevet af FY.

18. Den 30. oktober 2017 anlagde Profi Credit Polska sag mod FY ved Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Południe (retten i første instans i Warszawa Pragi-Południe, Polen, herefter »retten i første instans«) med påstand om afsigelse af en kendelse om betalingspåbud vedrørende det skyldige beløb med renter. Forelæggelsesafgørelsen indeholder ikke nærmere oplysninger om de omstændigheder, der førte til dette søgsmål. Det synes imidlertid relevant, at alene vekslens (som dette selskab udfyldte med angivelse af det skyldige beløb) og opsigelsen af låneaftalen var vedlagt stævningen.

19. Retten i første instans fandt, at der ikke var grundlag for at udstede et betalingspåbud og berammede derefter et retsmøde³. Stævningen blev anset for at være forkyndt FY. Den 17. april 2018 afsagde denne ret en udeblivelsesdom, hvorved FY blev pålagt at betale det krævede beløb (og forkastede alene påstanden om betaling af renter), idet den udelukkende støttede sin afgørelse på indholdet af vekslen og stævningen. Den havde ikke anmodet Profi Credit Polska om at fremlægge låneaftalen og undersøgte derfor ikke, om aftalen indeholdt urimelige vilkår. Udeblivelsesdommen blev erklæret umiddelbart eksigibel, og FY appellerede den ikke.

20. Den 25. juni 2019 indgav FY imidlertid en begæring til retten i første instans om genoptagelse af sagen. Hun gjorde gældende, at denne ret havde anlagt en urigtig fortolkning af direktiv 93/13 og bl.a. ikke havde taget hensyn til Domstolens dom i sagen Profi Credit Polska I⁴ (afsagt efter afsigelsen af udeblivelsesdommen). Efter hendes opfattelse havde retten i første instans undladt at efterprøve, om de omhandlede kontraktvilkår var urimelige, og dermed afskåret hende fra at varetage sine interesser i sagen som omhandlet i KPC's artikel 401, stk. 2.

21. Ved afgørelse af 27. august 2020 afviste retten i første instans at behandle begæringen, idet den fandt, at den var blevet indgivet for sent og var retligt ugrundet. Den påpegede ligeledes, at FY burde have forsvaret sig (i den sag, der førte til udeblivelsesdommen), hvilket hun havde undladt.

22. FY appellerede denne afgørelse til Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa-Praga, Polen), den forelæggende ret i hovedsagen.

23. Under sagen for denne ret anførte Rzecznik Finansowy (finansombudsmand), at en udvidende fortolkning af KPC's artikel 401¹, som vedrører genoptagelse af en sag på grundlag af en (senere) afgørelse fra den nationale forfatningsdomstol, kunne danne grundlag for at genoptage den sag, der førte til udeblivelsesdommen. Efter hans opfattelse blev udeblivelsesdommen afsagt i strid med retten i første instans' forpligtelse til ex officio at undersøge kontraktvilkårene i den omhandlede låneaftale⁵. Finansombudsmanden påpegede lighederne mellem forfatningsdomstolens og Domstolens funktioner for at underbygge argumentet om, at en afgørelse fra Domstolen også kan være et gyldigt grundlag for genoptagelse af sager i overensstemmelse med ækvivalensprincippet.

24. Subsidiært anførte finansombudsmanden, at det eventuelt også er muligt at genoptage den pågældende sag på grundlag af KPC's artikel 401, stk. 2, eftersom en domstols undladelse af at foretage en ex officio-prøvelse er omfattet af denne bestemmelses anvendelsesområde (og svarer til, at parten afskæres fra at varetage sine interesser i sagen)⁶. Desuden var han enig med FY i, at de omhandlede vilkår var urimelige.

25. På denne baggrund er den forelæggende ret i tvivl om, hvilken fremgangsmåde den skal følge.

³ – Forelæggelsesafgørelsen indeholder ikke nærmere oplysninger om, hvilke grunde der foranledigede den forelæggende ret til at fastslå, at den ikke kunne udstede et betalingspåbud.

⁴ – Dom af 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, herefter »dommen i sagen Profi Credit Polska I«).

⁵ – Finansombudsmanden henviste til dommen i sagen Profi Credit Polska I og til kendelse af 28.11.2018, PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963).

⁶ – Under henvisning til dom af 4.6.2020, Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, herefter »Kancelaria Medius-dommen«).

26. På den ene side fremhæver den betydningen af princippet om retskraft og påpeger, at der ikke findes EU-retlige eller nationalretlige bestemmelser, som pålægger nationale retter at genoptage en sag, i hvilken der er truffet en endelig retsafgørelse, for at tage hensyn til en dom afsagt af Domstolen om fortolkning af EU-retten.

27. På den anden side er den i tvivl om, hvorvidt den modsatte konklusion kan udledes af ækvivalensprincippet eller forpligtelsen til at fortolke national ret i overensstemmelse med EU-retten.

28. Først og fremmest har den forelæggende ret anført, at der i lyset af Domstolens dom i sagen Profi Credit Polska I, dommen i sagen Profi Credit Polska II⁷ og Kancelaria Médius-dommen er »stor sandsynlighed for«, at udeblivelsesdommen blev afsagt i »åbenlys modstrid« med de nationale bestemmelser, som gennemfører artikel 6 og 7 i direktiv 93/13 i polsk ret⁸. Den har imidlertid præciseret, at den ikke er i stand til at bedømme dette spørgsmål, eftersom den alene har kompetence til dels at efterprøve, om tidsfristerne er blevet overholdt, dels om begæringen om genoptagelse af sagen er baseret på et af de lovbestemte grundlag. I denne processuelle sammenhæng skal den fastlægge, om en præjudiciel fortolkningsafgørelse kan udgøre et sådant grundlag.

29. På baggrund af disse betragtninger har Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa-Praga) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

- »1) Skal artikel 4, stk. 3, TEU og artikel 19, stk. 1, TEU under hensyntagen til ækvivalensprincippet, der følger af [Domstolens] retspraksis, fortolkes således, at en afgørelse truffet af [Domstolen] i henhold til artikel 267, stk. 1, TEUF om fortolkningen af EU-retten kan danne grundlag for genoptagelse af civile sager, der er blevet afsluttet med en endelig dom, hvis en bestemmelse i national ret, såsom [KPC's] artikel 401¹ [...], tillader genoptagelse af sagen i tilfælde af en retskraftig afgørelse, der er afsagt på grundlag af en bestemmelse, som Trybunał Konstytucyjny (forfatningsdomstol, Polen) ved dom har fastslået er uforenelig med en trindhøjere retsakt?
- 2) Medfører princippet om fortolkning af national ret i overensstemmelse med EU-retten, der følger af artikel 4, stk. 3, TEU og [Domstolens] retspraksis, at en bestemmelse i national ret, såsom [KPC's] artikel 401, stk. 2 [...], skal fortolkes udvidende på en sådan måde, at den adgang til genoptagelse af en retskraftig retsafgørelse, der er fastsat i bestemmelsen, også finder anvendelse i relation til en endelig udeblivelsesdom i en sag, hvor retten, under tilsidesættelse af de forpligtelser, der følger af [Domstolens dom i sagen Profi Credit Polska I], undlod at undersøge eventuelle urimelige kontraktvilkår i aftalen mellem forbrugeren og långiveren, og kun undersøgte vekslens formelle gyldighed?«

30. Den polske regering og Europa-Kommissionen har indgivet skriftlige indlæg. Begge parter har afgivet mundtlige indlæg i retsmødet den 24. januar 2023.

⁷ – Dom af 7.11.2019, Profi Credit Polska (C-419/18 og C-483/18, EU:C:2019:930, herefter »dommen i sagen Profi Credit Polska II«).

⁸ – Hvad angår indholdet af disse bestemmelser henvises til dette forslag til afgørelses punkt 7 og 8.

IV. Bedømmelse

31. I min behandling af de forelagte spørgsmåls realitet i den foreliggende sag vil jeg for det første fremsætte indledende bemærkninger om, hvorledes EU-retten forholder sig til den nationale virkning af retskraft, navnlig på forbrugerbeskyttelsesområdet, og om retssikkerheden, som retskraft er et specifikt udtryk for (1).

32. For det andet vil jeg forklare, at ækvivalensprincippet ikke kræver, at der er adgang til genoptagelse af civile sager på grundlag af en præjudiciel fortolkningsdom fra Domstolen, når dette er muligt i henhold til national ret på grundlag af visse domme fra den nationale forfatningsdomstol (2).

33. For det tredje vil det kræve en afklaring af en række aspekter, som rejses med det andet præjudicielle spørgsmål (vedrørende kravet om overensstemmende fortolkning), for at jeg kan foreslå et svar på dette spørgsmål. Jeg vil i denne forbindelse forklare, at en effektiv beskyttelse af forbrugerne mod urimelige kontraktvilkår ikke automatisk kræver, at medlemsstaterne giver adgang til et *ekstraordinært* retsmiddel, når den nationale ret har undladt at efterprøve, hvorvidt kontraktvilkår, som er bindende for forbrugeren, reelt er urimelige eller ej. Jeg vil imidlertid også forklare, at de konkrete omstændigheder, hvorunder udeblivelsesdommen tilsyneladende er blevet afsagt og er blevet endelig, gør det nødvendigt, at den berørte forbruger har adgang til *et retsmiddel*. Selv om muligheden for at imødekomme FY's begæring om genoptagelse af sagen efter min opfattelse afhænger af de fortolkningsmuligheder, der findes i polsk ret (og af de gældende frister), vil jeg redegøre for, at Domstolens praksis giver hende andre processuelle muligheder for, at hendes ret til ikke at være bundet af de (angiveligt) urimelige kontraktvilkår kan blive reableret (3).

A. EU-retten, nationale virkninger af retskraft og retssikkerhedsprincippet

34. Det skal indledningsvis påpeges, at ekstraordinære retsmidler som det i hovedsagen omhandlede generelt giver mulighed for at omgøre retsafgørelser, der er blevet endelige. Som sådan påvirker disse retsmidler derfor i sagens natur princippet om retskraft, som ellers er til hinder for, at endelige retsafgørelser kan anfægtes.

35. Selv om princippet om retskraft er et udtryk for retssikkerhedsprincippet⁹, er dets funktion ikke altid absolut (hvilket illustreres af eksistensen af ekstraordinære retsmidler). I denne henseende følger det af Domstolens praksis, at undtagelserne fra dette princip, der fastsættes af den nationale lovgiver, kan give anledning til yderligere undtagelser, som kræves ifølge EU-retten.

36. Spørgsmålet om, hvorvidt EU-retten i visse situationer kan kræve, at der ses bort fra nationale virkninger af retskraft, behandles – i mangel af specifikke regler om dette spørgsmål – på den klassiske baggrund af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet, som danner rammen for udøvelsen af medlemsstaternes processuelle autonomi i overensstemmelse med pligten til loyalt samarbejde, der er fastsat i artikel 4, stk. 3, TEUF. Derfor er den generelle holdning i EU-retten, at den ikke kræver, at der ses bort fra de nationale virkninger af retskraft for at afhjælpe en national situations uforenelighed med EU-retten, medmindre et af de ovennævnte principper kræver den modsatte konklusion¹⁰.

⁹ – Dom af 1.6.1999, *Eco Swiss* (C-126/97, EU:C:1999:269, præmis 46).

¹⁰ – Jf. f.eks. dom af 11.9.2019, *Călin* (C-676/17, EU:C:2019:700, herefter »Călin-dommen«, præmis 28-30 og den deri nævnte retspraksis).

37. Inden for disse rammer foretages vurderingen generelt med forsigtighed. Domstolen har gentagne gange henvist til betydningen af princippet om retskraft, som den anser for at være begrundet i hensynet til en stabil retstilstand og stabile retlige relationer samt retsplejehensyn¹¹. Som det er blevet fremhævet, tilgodeser dette princip også procesparters interesse i at få en endelig afgørelse af deres sag og kan derfor betragtes som en garanti, der udspringer af retten til en effektiv domstolsbeskyttelse, samtidig med at det bidrager til det bredere formål, nemlig offentlighedens interesse i at have et retssystem, hvis stabilitet samfundet kan have tillid til¹².

38. Følgelig skal ekstraordinære retsmidler – som undtagelser fra princippet om retskraft – håndteres forsigtigt. Selv om de præcise betingelser for deres anvendelse kan variere afhængigt af den pågældende retsorden, afspejler de en hårfin balance, som den nationale lovgiver har opnået, mellem på den ene side den almene interesse i retssikkerhed og på den anden side interessen i at opnå et retfærdigt udfald under særlige, begrænsede omstændigheder¹³.

39. Deres forsigtige udformning afspejler den ovenfor anførte omstændighed, at de påvirker stabiliteten i retsforhold og hindrer retssikkerhedsprincippet, som implicit fremgår af artikel 6 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK)¹⁴, og som anses for at være »et af de grundlæggende aspekter af retstatsprincippet«¹⁵. Af denne grund er det blevet fastslået, at endelige domme bør forblive uændrede, medmindre omstændigheder af væsentlig og tvingende karakter, såsom afhjælpning af grundlæggende mangler eller rettergangsfejl, kræver en modsat konklusion¹⁶.

40. Disse generelle betragtninger er naturligvis også relevante for bedømmelsen af den foreliggende sag og betyder, at besvarelsen af begge de spørgsmål, som er rejst af den forelæggende ret, kræver en undersøgelse på en særligt kompleks og vanskelig baggrund af de ovennævnte principper, hvis formål er at styrke anvendelsen af EU-retten.

B. Ækvivalensprincippet og forfatningsdomstolens afgørelser

41. For at kunne foreslå et svar på det første præjudicielle spørgsmål vil jeg først komme nærmere ind på de begrænsninger, som EU-retten i almindelighed og ækvivalensprincippet i særdeleshed sætter for de nationale virkninger af retskraft [a)]. Med den gældende analytiske ramme på plads vil jeg derefter identificere den kategori af afgørelser fra forfatningsdomstolen, der skal undersøges i lyset heraf. Dette aspekt har givet anledning til omfattende drøftelser under behandlingen af denne sag [b)]. På dette grundlag vil jeg redegøre for grundene til, at forskellene med hensyn til, hvad der kendetegner de relevante nationale afgørelser på den ene side og Domstolens præjudicielle fortolkningsdomme på den anden side, efter min opfattelse er til hinder for, at ækvivalensprincippet skal anvendes og således kræve, at disse afgørelser bliver et (nyt) lovbestemt grundlag for det omhandlede ekstraordinære retsmiddel [c)].

¹¹ – Jf. f.eks. dom af 24.10.2018, XC m.fl. (C-234/17, EU:C:2018:853, herefter »XC-dommen«, præmis 52 og den deri nævnte retspraksis).

¹² – Jf. i denne retning og ud fra en bredere betragtning A. Turmo, *Res Judicata in European Union Law – A multi-faceted principle in a multilevel judicial system*, EU Law Live Press, 2022, s. 46.

¹³ – Jf. desuden T. Wiśniewski, »Extraordinary remedies in Polish civil procedure«, *Studia Prawnicze – The Legal Studies*, nr. 4 (220), 2019, s. 107.

¹⁴ – Menneskerettighedsdomstolens dom af 19.5.2020, REDQUEST LIMITED mod Slovakiet, ECLI:CE:ECHR:2020:0519JUD000274917, § 29 (herefter »Menneskerettighedsdomstolens REDQUEST-dom«).

¹⁵ – Menneskerettighedsdomstolens dom af 25.6.2009, OOO LINK OIL SPB mod Rusland, ECLI:CE:ECHR:2009:0625DEC004260005 (herefter »Menneskerettighedsdomstolens Link Oil-dom«, teksten er ikke inddelt i præmisser).

¹⁶ – Menneskerettighedsdomstolens REDQUEST-dom, § 29, Menneskerettighedsdomstolens Link Oil-dom og Menneskerettighedsdomstolens dom af 9.6.2015, PSMA, SPOL. S R.O. mod Slovakiet, ECLI:CE:ECHR:2015:0609JUD004253311, §§ 68-70.

1. Ækvivalensprincippet og de nationale virkninger af retskraft

42. Som allerede nævnt kan ækvivalensprincippet, under visse omstændigheder, påvirke rækkevidden af retskraftens nationale virkninger.

43. Nærmere bestemt forbyder dette princip medlemsstaterne at fastsætte processuelle bestemmelser for krav på grundlag af en tilsidesættelse af EU-retten, som er mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål, som er baseret på en tilsidesættelse af national ret¹⁷. I den foreliggende sammenhæng betyder dette, at når der i national ret er fastsat undtagelser fra de nationale virkninger af retskraft, således at det er muligt at afhjælpe tilsidesættelser af de rettigheder, som udledes af national ret, skal disse undtagelser også finde anvendelse på *tilsvarende søgsmål*, der er baseret på en tilsidesættelse af EU-retten.

44. Med henblik på at afgøre, om et søgsmål på grundlag af national ret generelt kan anses for at *svare til* et søgsmål anlagt med henblik på at sikre rettigheder i henhold til EU-retten, skal der principielt tages hensyn til deres respektive sagsgenstand, søgsmålsgrundlag og væsentligste bestanddele¹⁸.

45. I forbindelse med den foreliggende sag er spørgsmålet imidlertid ikke, om to givne procedurer skal anses for at svare til hinanden (og derfor skal være underlagt de samme betingelser)¹⁹, men snarere om en given procedure skal kunne iværksættes på grundlag af en præjudiciel fortolkningsdom, når den kan indledes på grundlag af en bestemt type national retsafgørelse.

46. Tidligere har en lignende situation ført til *Impresa Pizzarotti-dommen*²⁰, *XC-dommen* og *Hochtief-dommen*²¹.

47. Den situation, der mundede ud i *Impresa Pizzarotti-dommen*, vedrørte en national domstol (i sidste instans), der tilsyneladende havde temmelig vide beføjelser til at supplere sine egne endelige domme for at afhjælpe tilsidesættelser af national ret ved brug af en mekanisme, som benævntes en »progressiv retskraft«²². Domstolen fastslog, at der under disse omstændigheder skulle være adgang til denne mekanisme, for at situationen igen kunne bringes i overensstemmelse med de relevante EU-retlige bestemmelser (om offentlige kontrakter).

48. I *Hochtief-dommen*, i en sag om offentlige kontrakter, fremsatte Domstolen ligeledes en temmelig generel konstatering, idet den fastslog, at såfremt procesregler gør det muligt at genoptage en endelig dom for at bringe situationen i overensstemmelse med en tidligere retsafgørelse, som både retsinstansen og parterne *havde kendskab* til, skal denne mulighed også gælde for at bringe situationen i overensstemmelse med en tidligere dom fra Domstolen²³.

¹⁷ – Jf., blandt mange eksempler, dom af 17.5.2022, *Unicaja Banco* (C-869/19, EU:C:2022:397, herefter »Unicaja Banco-dommen«, præmis 22 og den deri nævnte retspraksis).

¹⁸ – *Ibidem*, præmis 23, *Călin-dommen*, præmis 35, og *XC-dommen*, præmis 27. Domstolen har i nogle tilfælde udelukkende henvist til »genstanden« og de »væsentligste momenter«, f.eks. i dom af 26.1.2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (C-118/08, EU:C:2010:39, herefter »Transportes Urbanos-dommen«, præmis 35). Forskellen mellem de to tilgange er under alle omstændigheder ubetydelig, da kategorien »væsentligste bestanddele« eller »væsentligste momenter« er tilstrækkelig bred til at omfatte alle relevante aspekter af retssagen.

¹⁹ – Jf. som et eksempel herpå *Transportes Urbanos-dommen*.

²⁰ – Dom af 10.7.2014, *Impresa Pizzarotti* (C-213/13, EU:C:2014:2067, herefter »*Impresa Pizzarotti-dommen*«).

²¹ – Dom af 29.7.2019, *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:630, herefter »*Hochtief-dommen*«).

²² – *Impresa Pizzarotti-dommen*, præmis 55.

²³ – *Hochtief-dommen*, præmis 63.

49. Det fremgår dog af en nærmere gennemgang af Domstolens ræsonnement, at de pågældende betingelser, der gjorde det muligt at genoptage en endelig dom, var opstillet i et hypotetisk scenario, som det tilkom den forelæggende ret at efterprøve. Scenariet blev opstillet for at afspejle den situation, der opstod i den pågældende sag, hvor der angiveligt ikke var blevet taget hensyn til en præjudiciel afgørelse i den efterfølgende fase af den sag, hvor der var blevet forelagt spørgsmål til præjudiciel afgørelse. Det blev efter min opfattelse ikke nærmere angivet, hvorvidt de nationale bestemmelser, som gav mulighed for at omgøre virkningen af retskraft, rent faktisk passede til dette hypotetiske scenario²⁴.

50. Endelig udelukkede Domstolen i XC-dommen, at ækvivalensprincippet kunne bringes i anvendelse, således at muligheden for genoptagelse af en straffesag på grundlag af en tilsidesættelse af EMRK blev udvidet til at omfatte angivelige tilsidesættelser af de ved EU-retten sikrede grundlæggende rettigheder. Domstolen henviste i denne forbindelse til »den snævre funktionelle tilknytning« mellem det pågældende nationale retsmiddel og proceduren for Menneskerettighedsdomstolen²⁵. Dette retsmiddel var således blevet indført med henblik på, i det væsentlige, fuldbyrdelse af Menneskerettighedsdomstolens domme i – så vidt jeg har forstået – individuelt relaterede sager²⁶. Principielt kan sager først indbringes for Menneskerettighedsdomstolen og afgøres, *efter at* alle nationale retsmidler er udtømt. Domstolen stillede denne situation over for den tankegang, der ligger til grund for retshåndhævelsen af rettigheder baseret på EU-retten, som finder sted, *før* der træffes en endelig national retsafgørelse, ikke mindst ved brug af den præjudicielle procedure.

51. Selv om denne retspraksis udgør en nyttig referenceramme, er der ingen af de domme, som jeg kort har redegjort for ovenfor, der passer præcist til den foreliggende situation. Undersøgelsen af ækvivalensprincippets virkninger skal således nødvendigvis tilpasses den konkrete sag, da den indebærer en sammenligning af de omhandlede retsmidlers særlige karakteristika.

52. For at kunne foretage en sådan analyse i den foreliggende sag vil jeg nu præcisere, hvilke typer afgørelser fra forfatningsdomstolen der skal anses for relevante i denne forbindelse.

2. Relevante afgørelser fra forfatningsdomstolen

53. Selv om dette ikke fremgår præcist af ordlyden af det første præjudicielle spørgsmål, følger det heraf, at de afgørelser fra forfatningsdomstolen, der kan påberåbes med henblik på genoptagelse af sagen i henhold til KPC's artikel 401¹, er truffet *efter* den endelige retsafgørelse, som søges genoptaget. Så vidt jeg har forstået, er tankegangen bag KPC's artikel 401¹, hvortil dette spørgsmål henviser, således, at det en senere dom fra forfatningsdomstolen bliver tydeligt, at en tidligere retsafgørelse er baseret på et ulovligt grundlag.

54. Tilsvarende blev de tre ovennævnte præjudicielle fortolkningsdomme²⁷, som den forelæggende ret anser for mulige grundlag for at genoptage den omhandlede sag, afsagt efter udeblivelsesdommen. Det første præjudicielle spørgsmål skal derfor forstås således, at det ønskes

²⁴ – I dommens præmis 63 fastslog Domstolen således, at »[d]et tilkommer [...] den forelæggende ret at efterprøve, om de ungarske procesregler indebærer en mulighed for at genoptage en retskraftig dom med henblik på at bringe den situation, der fulgte af denne dom, i overensstemmelse med en endelig, tidligere retsafgørelse, som den retsinstans, der afsagde denne dom, og parterne i den sag, der lå til grund herfor, allerede havde kendskab til. *Såfremt dette var tilfældet* [...]«. Min fremhævelse.

²⁵ – XC-dommen, præmis 31 og 34.

²⁶ – Jf. i denne retning generaladvokat Bobeks forslag til afgørelse Călin (C-676/17, EU:C:2019:94, punkt 72-74).

²⁷ – Jf. dette forslag til afgørelse punkt 28.

oplyst, om der kan fastslås en ækvivalens mellem på den ene side forfatningsdomstolens respektive domme og på den anden side Domstolens præjudicielle fortolkningsdomme, der i begge tilfælde er afsagt *efter* den endelige retsafgørelse, som søges genoptaget.

55. Endvidere har den forelæggende ret forklaret, at der findes to kategorier af afgørelser fra forfatningsdomstolen, som kan danne grundlag for en genoptagelse af sagen i henhold til KPC's artikel 401¹. De er blevet betegnet som henholdsvis »simple domme« og »negative fortolkningsdomme«²⁸.

56. Som svar på et spørgsmål fra Domstolen har den forelæggende ret oplyst, at den med sit første spørgsmål ønsker klarlagt, hvilke konsekvenser ækvivalensprincippet har med hensyn til *begge* disse kategorier.

57. I denne forbindelse har jeg følgende bemærkninger.

58. Som anført i forelæggelsesafgørelsen fratager forfatningsdomstolen den nationale bestemmelse, der er genstand for prøvelsen, dens retskraft, når den ved en »simpler dom« finder, at den pågældende nationale bestemmelse er uforenelig med en trindhøjere retsakt.

59. Både den polske regering og Kommissionen synes at være enige i dette synspunkt samt i, at en »simpler dom« fra forfatningsdomstolen udgør et grundlag for at genoptage en civil retssag med hjemmel i KPC's artikel 401¹.

60. Der synes imidlertid at være uenighed hvad angår kategorien »negative fortolkningsdomme«.

61. Det fremgår, at forfatningsdomstolen i en fortolkningsdom tager stilling til, hvorvidt en bestemt fortolkning af en national lovbestemmelse er forenelig med det givne bedømmelseskriterium eller ej. Det skal påpeges, at den fortolkede retsakt forbliver gyldig, når en sådan dom fører til et negativt resultat, hvorved en bestemt fortolkning udelukkes som retsstridig (»en negativ fortolkningsdom«).

62. Den forelæggende ret anerkender, at det ganske vist er muligt at påberåbe sig en »negativ fortolkningsdom« med henblik på at genoptage en *forvaltningsretlig* sag, men at det i polsk ret ikke er klart, hvorvidt det samme er muligt hvad angår *civile* sager (som omhandlet i hovedsagen). Den forelæggende ret erkender, at den fremherskende opfattelse hælder mod et benægtende svar. Den er dog selv af den opfattelse, at det kan være muligt.

63. Hvad dette angår har Kommissionen i retsmødet anført, at den polske regering bedst er i stand til at vurdere dette spørgsmål. Den har imidlertid gjort opmærksom på, at forfatningsdomstolens afgørelser i henhold til national ret anses for at have bindende virkning erga omnes, uden at der sondres mellem de forskellige typer domme, som denne ret kan afsige.

²⁸ – Jf. desuden M. Granat og K. Granat, *The Constitution of Poland: A Contextual Analysis*, Hart Publishing, 2019, s. 147 og 148. Det fremgår desuden af forelæggelsesafgørelsen og af den polske regerings forklaring i retsmødet, at der er tre forskellige procedurer, hvor forfatningsdomstolen kan afsige en dom, der kan danne grundlag for genoptagelse af sagen i henhold til KPC's artikel 401¹ (hvis denne domstol forelægges sagen i) af et offentligt organ, der er bemyndiget hertil, ii) af en national domstol inden for en verserende sag, eller iii) af en individuel sagsøger), men at spørgsmålet om, hvilke af disse procedurer der faktisk er blevet anvendt, ikke har nogen indflydelse på, hvorvidt det omhandlede relevante grundlag for genoptagelse kan bringes i anvendelse.

64. Den polske regering har anført, at »en negativ fortolkningsdom« ikke påvirker gyldigheden af den fortolkede bestemmelse og derfor ikke kan udgøre grundlag for at genoptage en civil retssag. Den fremhævede i retsmødet, at dens synspunkt er baseret på en afgørelse fra Sąd Najwyższy (øverste domstol, Polen, herefter »den øverste domstol«), som efter dens opfattelse afgør dette spørgsmål²⁹.

65. Jeg gør opmærksom på, at det naturligvis ikke tilkommer Domstolen at tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt en »negativ fortolkningsdom« afsagt af forfatningsdomstolen er grundlag for at genoptage en civil retssag i henhold til KPC's artikel 401¹. Sager i henhold til artikel 267 TEUF er baseret på en klar adskillelse af funktioner, idet de nationale retter har enekompetence til at fortolke den nationale lovgivning. Af denne grund kan den forelæggende rets bemærkninger om indholdet af en national retsakt ikke drages i tvivl i denne sag³⁰.

66. Jeg vil derfor gå ud fra den forudsætning, som den forelæggende ret har lagt til grund, hvorefter »en negativ fortolkningsdom« kan udgøre et grundlag for at genoptage en civil retssag i henhold til KPC's artikel 401¹, og medtage denne kategori af afgørelser i min bedømmelse.

3. Konsekvenser af ækvivalensprincippet

67. Jeg vil indlede min vurdering af de konsekvenser, som i den foreliggende sag skal drages af ækvivalensprincippet, med en nærmere undersøgelse af det omhandlede ekstraordinære retsmiddels formål. I denne sammenhæng vil jeg forklare, at dette retsmiddel formentlig er knyttet til, hvad der synes at være en *direkte* stillingtagen fra forfatningsdomstolens side med hensyn til en (trinlavere) national lovbestemmelses uforenelighed med en trindhøjere lov eller retsstridigheden af en bestemt fortolkning af en sådan trinlavere lov [i].

68. Jeg vil derefter behandle de særlige forhold, som kendetegner de præjudicielle fortolkningsdomme, der består i at give en autoritativ fortolkning af EU-retten inden for en bredere *retslig dialog*, hvor den nationale domstol skal drage de præcise konsekvenser for den givne nationale lov (som trinlavere lov), og hvor den nøjagtige form af disse konsekvenser afhænger af adskillige variabler. Dette specifikke aspekt gør det efter min opfattelse yderst vanskeligt at få disse domme til at passe til den særlige tankegang, der ligger til grund for det pågældende ekstraordinære retsmiddel, uden at kravet om retssikkerhed berøres [ii].

69. Hvis denne grundlæggende forskel ikke skal opfattes som en hindring for anvendelsen af ækvivalensprincippet, vil jeg subsidiært undersøge, hvorledes kategorien af mulige »udløsende« præjudicielle afgørelser bør defineres, således at det sikres, at ækvivalensprincippets grænser og retssikkerhedskravet fortsat overholdes [iii]. Jeg vil fortsætte disse subsidiære betragtninger ved at behandle spørgsmålet om de gældende tidsfrister. Dette aspekt af sagen viser, i sig selv, de udfordringer, der er forbundet med at forene grundtanken bag præjudicielle afgørelser med mekanismen i det omhandlede ekstraordinære retsmiddel [iv].

²⁹ – Afgørelse af 17.12.2009 truffet af Sąd Najwyższy (øverste domstol), III PZP 2/09.

³⁰ – Jf. f.eks. dom af 4.3.2020, Telecom Italia (C-34/19, EU:C:2020:148, herefter »Telecom Italia-dommen«, præmis 56 og den deri nævnte retspraksis).

a) *De omhandlede nationale søgsmål: deres formål og funktionelle tilknytning*

70. Med hensyn til den ovenfor i punkt 44 anførte tredelte undersøgelse af sagsgenstand, søgsmålsgrundlag og væsentligste bestanddele følger det af sagsakterne, at det generelle formål, der forfølges med de respektive procedurer (sagsgenstanden), som kan resultere i en dom fra forfatningsdomstolen, der kan påberåbes på grundlag af KPC's artikel 401¹, er at opnå enten en erklæring om en given national bestemmelses (u)forenelighed – og den deraf følgende (u)gyldighed – med en trindhøjere lov eller en erklæring om, at en bestemt fortolkning af denne lov anses for uforenelig med en trindhøjere lov.

71. Formålet med det ekstraordinære retsmiddel i KPC's artikel 401¹ er således tilsyneladende at gøre det muligt at omstøde en endelig dom, efter at retsgrundlaget for denne dom er blevet ugyldigt, eller efter at det er blevet fastslået, at dommen var baseret på en retsstridig fortolkning af national ret.

72. Kort sagt – og med en gentagelse af Domstolens ord i XC-dommen – synes der at være en funktionel tilknytning mellem det retsmiddel, der er fastsat i KPC's artikel 401¹, og konstateringen af, at den nationale lovbestemmelse, som var lagt til grund i den sag, der søges genoptaget, var uforenelig (eller at fortolkningen af bestemmelsen var retsstridig).

73. I modsætning til XC-dommen er den funktionelle tilknytning imidlertid noget svagere i den foreliggende sag, fordi forfatningsdomstolens »udløsende« dom ikke nødvendigvis skal være afsagt i en sag, der er individuelt knyttet til den sag, der søges genoptaget, for at en genåbning er mulig i henhold til KPC's artikel 401¹.

74. Dette retsmiddel synes således at være til rådighed for *en hvilken som helst* part, hvis sag blev afgjort på et nationalretligt grundlag, som efterfølgende blev anset for retsstridigt, forudsat at begæringen om genoptagelse indgives inden for den gældende frist.

75. Af denne grund, og i modsætning til den situation, der førte til XC-dommen, synes det ikke at være relevant, at en præjudiciel fortolkningsafgørelse generelt udgør et middel til ex ante at sikre overholdelse, før en endelig national retsafgørelse overhovedet afsiges. Dette gælder naturligvis for individuelle sager, hvor der er anmodet om en sådan afgørelse. Efter min opfattelse er denne specifikke betragtning imidlertid ikke længere afgørende, når den funktionelle tilknytning mellem det ekstraordinære retsmiddel og den »udløsende« nationale dom fra forfatningsdomstolen udvides til at omfatte *alle senere* afgørelser fra denne domstol, hvorved det pågældende retsgrundlag er blevet erklæret ugyldigt, eller den anvendte fortolkning af national ret er blevet udelukket som retsstridig.

76. Dette dækker imidlertid ikke alle de særlige kendetegn ved præjudicielle fortolkningsdomme, som skal tages i betragtning.

77. Det afgørende i forbindelse med den foreliggende sag synes at være forskellene i den tankegang, der ligger til grund for de konsekvenser, som skal drages af de respektive kategorier af de omhandlede retsafgørelser

78. Når forfatningsdomstolen fastslår, at en bestemmelse i national ret er uforenelig med en trindhøjere lov, levner det, så vidt jeg har forstået, ikke meget plads til diskussion om de retlige konsekvenser, som denne erklæring har for den pågældende trinlavere lov. Som anført ovenfor

erklæres denne lov for uforenelig og forsvinder fra retsordenen. Det omhandlede ekstraordinære retsmiddel giver derefter mulighed for at give disse konsekvenser et konkret udtryk hvad angår de retsafgørelser, der blev truffet på dette (nu ugyldige) retsgrundlag.

79. Det samme gælder mutatis mutandis med hensyn til de »negative fortolkningsdomme«.

80. Selv om disse domme ikke berører den fortolkede nationale lovs gyldighed, er den omstændighed, at det bliver umuligt at anlægge en bestemt fortolkning af den omhandlede trinlavere lov, en direkte og umiddelbar konsekvens af forfatningsdomstolens afgørelse i lighed med konsekvenserne af »simple domme«. Denne afgørelse »oversættes« derefter – hvad angår de endelige retsafgørelser, der har anvendt en sådan retsstridig fortolkning af den givne trinlavere lov – til en mulighed for at omstøde dem ved brug af det omhandlede ekstraordinære retsmiddel.

81. I modsætning hertil er det primære formål med præjudicielle fortolkningsdomme at give en fortolkning af EU-retten (som den relevante trindhøjere lov). Selv om de på denne måde udgør et autoritativt grundlag, hvorpå de rette konsekvenser for den givne, muligvis uforenelige, nationale lovbestemmelse skal udledes, skal disse specifikke konsekvenser drages af den respektive nationale ret, når den præjudicielle afgørelse er afsagt, og hovedsagen genoptages. Det er vigtigt at påpege, at disse konsekvensers nøjagtige form typisk vil afhænge af flere variabler.

82. Dette aspekt har efter min opfattelse en grundlæggende betydning for, om det nemt kan afgøres, hvorvidt en given præjudiciel afgørelse i sidste ende vil have retlige konsekvenser, der kan anses for at svare til de konsekvenser, som følger af forfatningsdomstolens respektive domme. Dette har igen stor betydning for muligheden for at forudsige, i hvilke situationer det omhandlede ekstraordinære retsmiddel kan finde anvendelse, når det udvides på den måde, som påtænkes i den foreliggende sag. Jeg vil komme nærmere ind på dette spørgsmål nedenfor.

b) De for den foreliggende sag relevante særlige kendetegn ved præjudicielle fortolkningsdomme

83. Som jeg allerede kort har været inde på, er det overordnede formål med proceduren med præjudicielle (fortolknings)domme at give de nationale retter de elementer vedrørende fortolkningen af EU-retten, som er nødvendige for, at de kan afgøre den for dem verserende tvist (dens mikroformål), og på samme måde sikre en ensartet fortolkning og anvendelse af EU-retten i hele EU (dens makroformål)³¹.

84. Det er vigtigt at hæfte sig ved, at afsigelsen af en præjudiciel afgørelse indgår i en bredere sammenhæng af retslig dialog, som de præjudicielle sager udgør, hvor Domstolens rolle suppleres af den respektive forelæggende rets efterfølgende mellemkomst: Mens Domstolens funktion består i at give en bindende fortolkning af EU-retten, er konsekvenserne af denne fortolkning for den konkrete sag de nationale retters ansvar i overensstemmelse med det overordnede princip om EU-rettens fortrinsstilling³².

85. Når der konstateres en konflikt mellem EU-retten og national ret, vil dens løsning desuden afhænge af en række variabler.

³¹ – Jf. bl.a. dom af 6.10.2021, Consorzio Italian Management og Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:799, præmis 27-30 og den deri nævnte retspraksis). Jf. vedrørende udtrykkene »mikro«- og »makro-formål« generaladvokat Bobeks forslag til afgørelse Consorzio Italian Management og Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:291, punkt 55).

³² – Jf. vedrørende dette princip dom af 24.6.2019, Popławski (C-573/17, EU:C:2019:530, herefter »Popławski-dommen«, præmis 53 og den deri nævnte retspraksis).

86. For så vidt angår EU-retten afhænger særligt spørgsmålet om, hvorvidt den nationale lovbestemmelses konstaterede uforenelighed med EU-retten vil føre til, at der skal ses bort fra den nationale lov, af den pågældende EU-retlige bestemmelses særlige karakter (f.eks. dens anvendelighed i horisontale forhold eller dens direkte virkning i vertikale forhold, idet det præciseres, at en betingelse for, at EU-retten kan kræve, at der ses bort fra national ret, er, at den EU-retlige bestemmelse har direkte virkning)³³.

87. Hvad angår national ret afhænger spørgsmålet om, hvorvidt den konstaterede uforenelighed medfører, at den nationale lovbestemmelse rent faktisk ikke finder anvendelse, af fortolkningsmulighederne i den givne retsorden. Selv når det i sidste ende følger af en præjudiciel afgørelse, at en bestemt national lovbestemmelse er uforenelig med EU-retten, betyder det ikke nødvendigvis, at den fjernes fra den pågældende retsorden, da den nationale domstol muligvis kan finde en måde at fortolke den på, som er i overensstemmelse med EU-retten. Principielt skal denne mulighed overvejes først, og kun såfremt det herved ikke er muligt at løse uforeneligheden, skal der ses bort fra den pågældende uforenelige lov (hvis dette er påkrævet i henhold til EU-retten)³⁴.

88. Denne tankegang står efter min mening i temmelig stærk kontrast til den tankegang, der ligger bag begge de relevante kategorier af domme afsagt af forfatningsdomstolen. Når der ved sådanne domme fastslås en uforenelighed, angiver de også direkte – som allerede nævnt – hvilke konkrete konsekvenser der skal drages for den givne trinlavere lov (at den er ugyldig, eller at en bestemt fortolkning ikke kan anvendes).

89. Det skal tilføjes, at denne forskel ikke påvirkes af den omstændighed, at begge de kategorier af retsafgørelser, der sammenlignes, synes at have virkninger erga omnes³⁵.

90. Disse umiddelbare fællestræk har givet anledning til en vis debat i retsmødet³⁶.

91. Efter min opfattelse fremgår det imidlertid af ovenstående redegørelse, at udtrykket virkninger erga omnes – i de to tilfælde, der sammenlignes – har grundlæggende forskellige betydninger og konsekvenser. Det er i denne sammenhæng vigtigt, at den omstændighed, at de resulterende domsafsigelser i begge tilfælde er generelt bindende, ikke synes at give nogen afklaring med hensyn til karakteren af deres samspil med den uforenelige trinlavere lov.

92. Den forskel, som jeg har påpeget ovenfor i denne henseende, er efter min opfattelse af stor betydning for muligheden for at forudsige (alene på grundlag af betragtningerne i domstolsafgørelsen), i hvilke specifikke situationer det omhandlede ekstraordinære retsmiddel ville finde anvendelse, hvis det kunne anvendes som følge af præjudicielle fortolkningsdomme: Det kunne være tilfældet i nogle sager, men ikke nødvendigvis i andre.

³³ – Som præciseret i Poplawski-dommen, præmis 64.

³⁴ – Jf. vedrørende et eksempel relateret til dette emne Kancelaria Medius-dommen, præmis 47-51, hvori Domstolen opfordrede den forelæggende ret til først at afprøve mulighederne for en overensstemmende fortolkning af den omhandlede nationale lovbestemmelse, for derefter at gøre opmærksom på rettens (subsidiære) forpligtelse til at undlade at anvende den.

³⁵ – Jeg gør opmærksom på, at en præjudiciel fortolkningsdom ikke alene er bindende med henblik på dens anvendelse i den tvist, der verserer for den forelæggende ret (virkninger inter partes), men at den også skal overholdes i andre sager, hvor den samme EU-retlige regel bliver relevant (retsvirkninger erga omnes), hvilket svarer til de præjudicielle procedurers mikro- og makro-formål, som er beskrevet ovenfor i punkt 83.

³⁶ – Denne debat vedrørte ligeledes retsvirkninger ex tunc. I henhold til fast retspraksis skal betydningen af en given EU-retlig regel, som belyst af Domstolen, anses for at have eksisteret fra denne regels ikrafttræden. Dom af 6.7.2023, Minister for Justice and Equality (Anmodning om samtykke – virkninger af den oprindelige europæiske arrestordre) (C-142/22, EU:C:2023:544, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis). I denne forbindelse har Kommissionen påpeget, at retsvirkningerne af forfatningsdomstolens domme strækker sig (mindst) så langt tilbage i tiden, at det er muligt at genoptage sagen. Den polske regering har på sin side anført, at forfatningsdomstolens domme har virkning pro futuro.

93. Med andre ord ville anvendelsen af ækvivalensprincippet under disse omstændigheder have den ikke ubetydelige omkostning, at retssikkerheden ville blive forringet. At identificere de »udløsende« situationer ville således kræve en særskilt mellemliggende analyse (muligvis med behov for at høre parterne) af, om en given præjudiciel afgørelse i sidste ende har konsekvenser, der kan anses for at være sammenlignelige med dem, der følger af en af de relevante domme fra forfatningsdomstolen.

94. Hvis behovet for at indlede en sådan diskussion ikke anses for en hindring for, at ækvivalensprincippet »aktiveres«, vil jeg ikke desto mindre nedenfor subsidiært undersøge, hvorledes kategorien af mulige »udløsende« præjudicielle afgørelser bør defineres, således at det sikres, at ækvivalensprincippets grænser og retssikkerhedskravet fortsat overholdes.

c) Subsidiær præcisering af den relevante kategori af »udløsende« præjudicielle fortolkningsdomme

95. For det første skal det afgøres, om den relevante kategori af præjudicielle fortolkningsdomme ville være de domme, hvorved det konkluderes, at der skal ses bort fra en given nationalretlig bestemmelse, eller domme, der (blot) fører til, at en bestemt fortolkning af national ret udelukkes som uforenelig med EU-retten.

96. Svaret på dette spørgsmål afhænger måske af, hvorvidt det relevante nationale sammenligningsgrundlag er den »simple dom« eller den »negative fortolkningsdom« fra forfatningsdomstolen. Som anført fremgår det af sagsakterne, at den første kategori medfører, at den uforenelige trinlavere lov bliver ugyldig, mens den anden kategori blot udelukker én måde at fortolke den på.

97. Et simpelt svar på dette spørgsmål forekommer at være, at de mulige konsekvenser af en præjudiciel afgørelse aldrig vil passe nøjagtigt til den første kategori (fordi Domstolen aldrig kan erklære en national lov ugyldig)³⁷, hvorimod de – som Kommissionen i det væsentlige har gjort gældende – muligvis passer til den anden³⁸.

98. Denne afgrænsning er dog muligvis ikke helt overbevisende. Jeg gør opmærksom på, at en præjudiciel fortolkningsdom kan føre til, at en national lovbestemmelse reelt ikke finder anvendelse. Det kan således hævdes, at der i sidste ende ikke er den store forskel på at erklære en national bestemmelse »død« på den ene side og på den anden side holde den »i live«, samtidig med at dens faktiske mulighed for at regulere samfundsforhold fjernes.

99. Såfremt det fastslås (i modsætning til mit primære forslag i det foregående afsnit), at den mangel på retlige konsekvenser (for national ret), som ville være den umiddelbare følge af en præjudiciel afgørelse, ikke er til hinder for anvendelsen af ækvivalensprincippet, bør det samme måske være tilfældet for så vidt angår forskellen mellem (direkte) ugyldiggørelse af en national lov og et krav om, at der ses bort fra denne lov (hvilket i øvrigt kan føre til, at den nationale lovgiver faktisk ophæver den på et senere tidspunkt).

³⁷ – Jf. i denne retning K. Lenaerts, I. Maselis og K. Gutman, *EU Procedural Law*, Oxford European Union Law Library, 2015, s. 238.

³⁸ – Jeg minder om, at den polske regering har hævdet, at kategorien »negative fortolkningsdomme« ikke udgør et grundlag for genåbning af en civil retssag, som ellers er omfattet af KPC's artikel 401¹. Jf. punkt 64 ovenfor.

100. Endelig skal det også erindres, at sammenligningen af de respektive retsmidler eller domme med henblik på anvendelsen af ækvivalensprincippet består i at efterprøve, om disse retsmidler eller domme er *sammenlignelige*. De skal ikke nødvendigvis være *ens*, for at ækvivalensprincippet finder anvendelse.

101. Selv om denne tilgang forekommer uproblematisk, når der er tale om almindelige retsmidler, er det ikke desto mindre min opfattelse, at der bør udvises større tilbageholdenhed hvad angår ekstraordinære retsmidler, eftersom disse retsmidler påvirker så grundlæggende principper som retskraftprincippet og retssikkerhedsprincippet.

102. Forskellen med hensyn til de præcise retlige konsekvenser for den omhandlede trinlavere lov bør således efter min opfattelse være af betydning, hvilket indebærer, at det relevante nationale sammenligningsgrundlag i denne særlige sammenhæng bør begrænses til den »negative fortolkningsdom« i stedet for den »simple« dom.

103. Desuden – og af de samme grunde – skal de sammenlignelige præjudicielle afgørelser begrænses yderligere til dem, der fører til udelukkelsen af en bestemt *fortolkning* af national lovgivning, men som ikke går så vidt, at de kræver, at den *ikke skal anvendes*. Dette ville nemlig være en anden, mere indgribende kategori af retlige konsekvenser, som en »negativ fortolkningsdom« ikke synes at have.

104. *For det andet* kan den relevante kategori af præjudicielle afgørelser efter min opfattelse kun omfatte de afgørelser, der vedrører *nøjagtig den samme* lovgivning som den, der er grundlaget for den endelige dom, som søges genoptaget. En bredere definition af det relevante sammenligningsgrundlag ville gå ud over det specifikke fokus i den relevante kategori af domme fra forfatningsdomstolen (og også i denne henseende påvirke retssikkerhedskravet).

105. Disse domme synes således at vedrøre en specifik retsakt eller en nationalretlig bestemmelse. Så vidt jeg har forstået, kan der ikke anmodes om *analog* anvendelse af det pågældende ekstraordinære retsmiddel, dvs. ved påberåbelse af en angivelig ugyldighed eller en angivelig uforenelig fortolkning af en national bestemmelse, der er forskellig fra (selv om den ligner) den, der faktisk blev efterprøvet af forfatningsdomstolen.

106. *For det tredje* er selve formålet med »fortolkningsdomme« at tage stilling til, om en given fortolkning af national lovgivning er forenelig med en trindhøjere lov, og så vidt jeg har forstået, indgår et svar på dette spørgsmål i domskonklusionen, således som den polske regering i det væsentlige har præciseret i retsmødet.

107. Selv om overholdelsen af ækvivalensprincippet (og, igen, kravet om retssikkerhed) ville kræve, at den relevante kategori af præjudicielle fortolkningsdomme afgrænses på samme måde, kan en sådan afgrænsning føre til vilkårlige resultater, henset til den tankegang, der ligger til grund for disse domme.

108. Mens Domstolen i nogle tilfælde kan fremsætte den relevante konstatering i domskonklusionen, kan en sådan konstatering i andre tilfælde fremgå af begrundelsen for dens dom. Dette afspejler den omstændighed, at hovedformålet med disse domme er at give en fortolkning af EU-retten, og at deres præcise fokus afhænger af den måde, hvorpå spørgsmålene er formulerede, samt af de specifikke elementer i de nationale retlige og faktiske omstændigheder.

109. Det skal endvidere fremhæves, at betingelserne for at få omgjort en endelig retsafgørelse omfatter tidsfrister, som er et afgørende aspekt. I denne henseende kræver retssikkerhedsprincippet en klar fastlæggelse af det tidspunkt, hvor de begynder at løbe. I den foreliggende sag synes dette at være tidspunktet for offentliggørelsen af den relevante afgørelse fra forfatningsdomstolen. Ikke desto mindre forekommer det at være den forelæggende rets opfattelse, at den kan støtte sig på *tre* forskellige præjudicielle afgørelser med henblik på eventuelt at imødekomme begæringen om genoptagelse af den sag, der verserer for den. Denne tilgang alene viser efter min opfattelse, hvilke udfordringer der er forbundet med at forene den tankegang, der ligger til grund for præjudicielle afgørelser, med mekanismen i det omhandlede ekstraordinære retsmiddel.

d) Hvilket element i Domstolens relevante praksis er afgørende for vurderingen af de gældende tidsfrister?

110. Den forelæggende ret har anført tre præjudicielle fortolkningsdomme (dommen i sagen Profi Credit Polska I, dommen i sagen Profi Credit Polska II og Kancelaria Medius-dommen), hvoraf det efter dens opfattelse tydeligt fremgår, at udeblivelsesdommen blev afsagt i modstrid med de nationale bestemmelser, som gennemfører artikel 6 og 7 i direktiv 93/13 i polsk ret. Jeg erindrer om, at den angivelige tilsidesættelse består i, at retten i første instans afsagde denne dom uden at undersøge, om de omhandlede kontraktvilkår eventuelt var urimelige, og – da denne ret ikke rådede over disse vilkår – undlod at pålægge, at de blev fremlagt.

111. Selv om jeg absolut er enig med den forelæggende ret i, at denne retspraksis er relevant for vurderingen af de omstændigheder, hvorunder udeblivelsesdommen blev afsagt, og kan føre til den konklusion, som den forelæggende ret har foreslået³⁹, er jeg af den opfattelse, at kun den ene af disse domme (Kancelaria Medius-dommen) faktisk opfylder de parametre, som jeg, subsidiært, har foreslået i det foregående afsnit. Denne præjudicielle dom er imidlertid ikke den første, der formentlig giver mulighed for at drage lignende konsekvenser.

112. Nærmere bestemt fortolkede Domstolen i Kancelaria Medius-dommen konkrete bestemmelser i direktiv 93/13 således, at de er til hinder for en bestemt fortolkning af en national bestemmelse⁴⁰, der, således som Kommissionen har påpeget, synes at være den samme som den i hovedsagen omhandlede⁴¹. Desuden indgår denne konstatering i dommens konklusion (og selv om den uforenelige lovgivning ikke er angivet ved navn dér, er den nævnt i andre dele af Domstolens dom).

113. Det følger nærmere bestemt af denne dom, at når den nationale ret er i tvivl om, hvorvidt kontraktvilkårene er urimelige, men ikke selv råder over et dokument, der angiver disse vilkår, skal den kunne pålægge, at et sådant dokument fremlægges (for at efterprøve disse vilkår)⁴².

114. Selv om denne konklusion tilsyneladende passer temmelig godt til situationen i hovedsagen, er den pågældende dom reelt baseret på tidligere retspraksis, herunder (men ikke begrænset til) de to øvrige domme, som den forelæggende ret har identificeret.

³⁹ – Dette spørgsmål er imidlertid ikke genstand for den foreliggende sag og er derfor ikke blevet drøftet. Jf. dette forslag til afgørelse punkt 28.

⁴⁰ – Jf. konklusionen i Kancelaria Medius-dommen, præmis 53.

⁴¹ – Når dette er sagt, gør jeg opmærksom på, at de konkrete bestemmelser, hvortil der henvises i Kancelaria Medius-dommen, følger af KPC's artikel 339, stk. 2, som er gengivet i dommens præmis 8, mens forelæggelsesafgørelsen i den foreliggende sag alene henviser til KPC's artikel 339, stk. 1, om den generelle mulighed for at afsige en udeblivelsesdom. Jf. dette forslag til afgørelses punkt 10.

⁴² – Kancelaria Medius-dommen, præmis 37-40.

115. *For det første* konkluderede Domstolen i dommen i sagen Profi Credit Polska I, at direktiv 93/13 er til hinder for en national lovgivning, der udelukker, at den nationale ret ex officio kan efterprøve, hvorvidt kontraktvilkår i en forbrugeraftale eventuelt er urimelige, *hvis* de nærmere regler for at udøve retten til at fremsætte indsigelse mod et *betalingspåkrav* kort sagt er for restriktive. I denne sag foranledigede den omstændighed, at de gældende regler var særlig restriktive, Domstolen til at konkludere, at dette reelt var tilfældet⁴³.

116. I denne henseende har den forelæggende ret anført, at selv om hovedsagen ikke vedrører et betalingspåbud (og dermed den samme nationale lovgivning), er betingelserne for at anfægte den omhandlede udeblivelsesdom lige så restriktive.

117. *For det andet* behandlede Domstolen specifikt konsekvenserne af, at det ikke var muligt for den nationale ret at foretage en ex officio-prøvelse, i dommen i sagen Profi Credit Polska II, idet den fastslog, at den nationale ret, når den nærer tvivl om, hvorvidt kontraktvilkårene er urimelige, kan kræve, at de relevante skriftlige beviser fremlægges⁴⁴.

118. *For det tredje* blev det i Lintner-dommen⁴⁵ (afsagt før Kancelaria Medius-dommen) efter min opfattelse fastslået, at denne proaktive tilgang er obligatorisk.

119. Hvilken af Domstolens domme skal der – på baggrund af disse dele af retspraksis – tages hensyn til med henblik på at fastlægge, om fristen for at indgive en begæring om genoptagelse af sagen er blevet overholdt?

120. Her finder jeg det hensigtsmæssigt at erindre om, at Kommissionen i den foreliggende sag har talt for, at der er ækvivalens mellem en »negativ fortolkningsdom« og en præjudiciel fortolkningsdom. Den har imidlertid også tilføjet, at dette kun bør være tilfældet, for så vidt som konklusionen vedrørende den nationale lovs uforenelighed er *entydig*.

121. Dette krav om entydighed opfyldes måske bedst i Kancelaria Medius-dommen. Som anført ovenfor er denne dom (der, for så vidt som det er relevant, blev afsagt uden et forslag til afgørelse fra generaladvokaten)⁴⁶ imidlertid bestemt ikke den første, der har behandlet det generelle spørgsmål, som er rejst i hovedsagen.

122. Jeg konstaterer, at det fremgår af sagsakterne, at en begæring om genoptagelse af en sag skal indgives inden for en frist på tre måneder fra datoen, hvor forfatningsdomstolens relevante dom blev offentliggjort⁴⁷.

123. Af den forelæggende rets oplysninger udleder jeg, at FY indgav sin begæring ca. ni måneder efter afsigelsen af dommen i sagen Profi Credit Polska I, hvilket, med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse, kan have betydet, at hendes begæring blev indgivet seks måneder for sent. Dette er måske grunden til, at den forelæggende ret overvejer muligheden for,

⁴³ – Dommen i sagen Profi Credit Polska I, præmis 64-71. Reglerne omfattede: i) en tidsfrist på to uger til at fremsætte indsigelse og ii) en forpligtelse til at a) præcisere, om kendelsen om betalingspåbuddet bestrides helt eller delvis, b) anføre de anbringender og indsigelser samt faktiske omstændigheder og beviser, som gøres gældende, og c) afholde udgifter, som er tre gange højere end modpartens.

⁴⁴ – Dommen i sagen Profi Credit Polska II, præmis 77.

⁴⁵ – Dom af 11.3.2020, Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, præmis 37). Jf. vedrørende en kommentar om efterprøvelsens obligatoriske karakter generaladvokat Medinas forslag til afgørelse Tuk Travel (C-83/22, EU:C:2023:245, fodnote 32).

⁴⁶ – Jeg erindre om, at det fremgår af artikel 20, sidste afsnit, i statuten for Den Europæiske Unions Domstol, at en sag, der ikke rejser nogen nye retsspørgsmål, kan pådømmes uden et forslag til afgørelse.

⁴⁷ – I henhold til KPC's artikel 407, stk. 2. Jf. dette forslag til afgørelses punkt 15.

at den angivelige fejl i udeblivelsesdommen også kunne fastlægges på grundlag af den senere dom i sagen Profi Credit Polska II eller Kancelaria Medius-dommen (afsagt henholdsvis ca. fire og tolv måneder, efter at FY indgav sin begæring).

124. Jeg må sige, at jeg finder disse overvejelser noget forvirrende, da jeg har vanskeligt ved at anerkende, at ækvivalensprincippet kan medføre, at den pågældende frist kan begynde at løbe, hver gang Domstolen vedtager en ny præjudiciel afgørelse, der kaster yderligere lys over de konsekvenser, som skal drages af EU-retten, med hensyn til fortolkningen af en given nationalretlig bestemmelse.

125. Jeg erindrer om, at genoptagelsen af den pågældende procedure i den foreliggende sag er et ekstraordinært retsmiddel, som i sagens natur udgør en undtagelse fra princippet om retskraft. Af hensyn til retssikkerhedsprincippet skal der således, for at sikre forudsigelighed, være klart definerede betingelser for anvendelsen af et sådant retsmiddel, hvilket omfatter en nærmere fastsat tidsramme, inden for hvilken der skal indgives begæring om et sådant retsmiddel.

126. Dette krav gør det således nødvendigt at fastlægge, hvilken præjudiciel afgørelse der som den tidsmæssigt første giver mulighed for at konkludere, at en endelig dom var støttet på en fortolkning af national ret, der er uforenelig med EU-retten. Af de ovenfor anførte grunde kan dette imidlertid frembyde nogle vanskeligheder, hvis der skal opnås det samme niveau af nominel klarhed med hensyn til, hvilken lovbestemmelse der er uforenelig med EU-retten, og hvad de nøjagtige konsekvenser af en sådan konklusion er.

127. Henset til disse betragtninger foreslår jeg, at det første præjudicielle spørgsmål besvares således, at ækvivalensprincippet, som et udtryk for pligten til loyalt samarbejde, der er fastsat i artikel 4, stk. 3, TEU, ikke kræver, at et ekstraordinært retsmiddel, som giver mulighed for, at et civilt søgsmål genoptages på grundlag af en dom afsagt af den nationale forfatningsdomstol, i) der fastslår, at en nationalretlig bestemmelse, som er lagt til grund i denne sag, er uforenelig med en trindhøjere lov og derfor ugyldig, eller ii) der fastslår, at en given fortolkning af en nationalretlig bestemmelse, som er lagt til grund i denne sag, er uforenelig med en trindhøjere lov, også skal kunne iværksættes på grundlag af en dom afsagt af Domstolen i en sag efter artikel 267 TEUF om fortolkningen af en EU-retlig bestemmelse.

C. Fortolkning i overensstemmelse med EU-retten (og mere generelle betragtninger om effektivitet og ækvivalens).

128. Den forelæggende ret ønsker med sit andet spørgsmål oplyst, hvorvidt pligten til at fortolke national ret i overensstemmelse med EU-retten medfører, at det grundlag for genoptagelse af civile sager, som er fastsat i KPC's artikel 401, stk. 2, skal fortolkes udvidende, således, at det i henhold til det lovbestemte begreb »retsstridig fratagelse af en parts mulighed for at varetage sine interesser« omfatter en national rets tilsidesættelse af sin forpligtelse til ex officio at efterprøve, om en forbrugeraftales vilkår er urimelige.

129. Med henblik på at give et brugbart svar på det andet præjudicielle spørgsmål vil jeg først redegøre for de omstændigheder, der sandsynligvis har givet anledning til dette spørgsmål i første omgang. Dette kræver en nøjere undersøgelse af de af den forelæggende ret fremlagte oplysninger om betydningen af det lovbestemte begreb »retsstridig fratagelse af en parts mulighed for at varetage sine interesser« [a]).

130. Henset til ordlyden af det andet spørgsmål vil jeg derefter forklare, at det præcise resultat, der kan opnås ved en fortolkning i overensstemmelse med EU-retten, er et spørgsmål, som henhører under den nationale domstols kompetence [b)].

131. For at denne fortolkningsmetode overhovedet kan blive relevant, er det vigtigt først at fastlægge den nøjagtige EU-retlige bestemmelse, med hvilken der skal sikres overensstemmelse. Hvad dette angår synes den forelæggende rets spørgsmål at tage udgangspunkt i den forudsætning, at EU-retten pålægger medlemsstaterne at give adgang til et ekstraordinært retsmiddel, der gør det muligt at anfægte en endelig retsafgørelse, som er truffet, uden at kontraktvilkårene i en forbrugeraftale er blevet undersøgt. Da der ikke findes en specifik EU-retlig regel herom, vil jeg efterprøve den forelæggende rets forudsætning ved at undersøge, om det er muligt at udlede en sådan regel af ækvivalensprincippet [c)] eller hensynet til effektivitet [d)].

1. Begrebet »retsstridig fratagelse af en parts mulighed for at varetage sine interesser«

132. Det fremgår af sagsakterne, at den omstændighed, at en part retsstridigt er blevet afskåret fra at varetage sine interesser i sagen, i polsk ret udgør et særskilt grundlag for genoptagelse af en civil retssag. Der henvises hertil i KPC's artikel 401, stk. 2, sammen med grundlagene vedrørende en person, der »ikke havde partsevne, eller [...] ikke var behørigt repræsenteret [...] i sagen«.

133. I overensstemmelse med ordlyden af KPC's artikel 401, stk. 2, første punktum, vedrører disse grundlag sagens *ugyldighed* og således, så vidt jeg har forstået, visse procedurefejl, som den sag, der er blevet afsluttet ved en endelig dom, er behæftet med⁴⁸. I denne sammenhæng forekommer listen over procedurefejl, der kan føre til genoptagelse af sagen, som fastsat i KPC's artikel 401, stk. 2, at være forholdsvis kort, hvilket formentlig skyldes, at de ekstraordinære retsmidler generelt er forbeholdt undtagelsestilfælde⁴⁹.

134. Den forelæggende ret har præciseret, at det særlige tilfælde af retsstridig fratagelse af muligheden for at varetage sine interesser vedrører en situation, hvor en part ikke kunne deltage i en given retssag eller en væsentlig del heraf på grund af enten rettens eller modpartens overtrædelse af procedureregler.

135. På samme måde har den polske regering i retsmødet forklaret, at en retsstridig fratagelse af muligheden for at varetage sine interesser typisk foreligger, når den sagsøgte ikke er blevet behørigt underrettet om den sag, der er indledt mod den pågældende.

⁴⁸ – Det er muligvis relevant at anføre, at begge de grundlag, som er påberåbt i den foreliggende sag, synes at vedrøre forskellige typer tilsidesættelser: materielle (KPC's artikel 401¹, som det første præjudicielle spørgsmål henviser til) og processuelle (KPC's artikel 401, stk. 2, hvortil der henvises i det andet præjudicielle spørgsmål). Begge grundlag er imidlertid gjort gældende i forbindelse med den nationale domstols samme angivelige undladelse af at foretage en ex officio-prøvelse. Jeg formoder, at en sådan undladelse kan kvalificeres som enten materiel eller processuel, men ikke begge dele. Sagsakterne indeholder imidlertid ikke yderligere oplysninger om afgrænsningen mellem materielle og processuelle overtrædelser af national lovgivning, som kan udløse anvendelsen af det omhandlede ekstraordinære retsmiddel. Jeg går således i dette forslag til afgørelse ud fra det, der synes at være den forelæggende rets udgangspunkt, nemlig at en dobbelt kvalifikation er mulig i denne sammenhæng.

⁴⁹ – Med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse forekommer bestemmelsens tilsyneladende begrænsede anvendelsesområde at blive bekræftet af KPC's artikel 379 (hvortil der delvist henvises i forelæggelsesafgørelsen), som synes at indeholde en mere omfattende fortegnelse over seks kategorier af procedurefejl, der medfører, at en sag er ugyldig (uden dog nødvendigvis og i sig selv også at give mulighed for genoptagelse af sagen).

136. Den forelæggende ret har imidlertid ligeledes præciseret, at dette begreb blev anvendt af den øverste domstol, da der blev anmodet om genoptagelse af en sag på grundlag af en (efterfølgende og faktisk relateret) afgørelse fra Menneskerettighedsdomstolen, som fastslog en tilsidesættelse af retten til en retfærdig rettergang, der er sikret ved EMRK's artikel 6, stk. 1⁵⁰.

137. I mangel af yderligere oplysninger i forelæggelsesafgørelsen, og med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse, blev denne konklusion, så vidt jeg har forstået, draget, fordi en national ret undlod at begrunde afslaget på en parts anmodning om juridisk bistand i forbindelse med iværksættelse af en kassationsanke (i hvilken forbindelse repræsentation ved advokat var obligatorisk). Jeg har ligeledes forstået det således, at det blev fastslået, at den pågældende situation var til hinder for sagsøgerens mulighed for at gøre brug af dette processuelle retsmiddel.

138. Denne nationale retspraksis har tilsyneladende foranlediget den forelæggende ret til at spørge, hvorvidt begrundelsen for den omhandlede genoptagelse (ligeledes) skal fortolkes udvidende, således at den omfatter en national rets undladelse af ex officio at efterprøve lovligheden af vilkårene i en forbrugeraftale i strid med de krav, der fremgår af Domstolens praksis. Dette er baggrunden for, at den forelæggende ret ønsker oplyst, om en sådan fortolkning kan være påkrævet på grundlag af princippet om, at national ret skal fortolkes i overensstemmelse med EU-retten. Jeg vil nu behandle dette spørgsmål.

2. Forpligtelsen til at fortolke national ret i overensstemmelse med EU-retten og grænserne for Domstolens kompetence

139. I henhold til fast retspraksis skal de nationale domstole »i videst muligt omfang [...] fortolke bestemmelserne i national ret på en sådan måde, at de kan få en anvendelse, som bidrager til gennemførelse af EU-retten«⁵¹. Selv om de nationale retter med henblik herpå kort sagt skal anvende alle de midler, som den pågældende retsorden giver mulighed for, kan denne fremgangsmåde ikke tjene som grundlag for en fortolkning contra legem af national ret⁵².

140. Det følger af denne beskrivelse, at selv om metoden med overensstemmende fortolkning har til formål at sikre EU-rettens fulde virkning⁵³, er dens anvendelse og fastsættelsen af dens grænser nødvendigvis overladt til de nationale domstole på grundlag af den vejledning, som Domstolen måtte give, hvor det er muligt, på grundlag af oplysningerne i sagsakterne⁵⁴.

141. I overensstemmelse med adskillelsen mellem Domstolens funktioner på den ene side og de nationale retters funktioner på den anden side inden for proceduren efter artikel 267 TEUF henhører fortolkningen af national ret således under de sidstnævntes enekompetence⁵⁵. Det følger heraf, at Domstolen ikke formelt kan tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt princippet om overensstemmende fortolkning kræver et specifikt fortolkningsresultat på nationalt plan,

⁵⁰ – Den polske øverste domstols afgørelse I PZ 5/07 af 17.4.2007 og, så vidt jeg har forstået, med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse, Menneskerettighedsdomstolens dom af 27.6.2006, Tabor mod Polen (ECLI:CE:ECHR:2006:0627JUD001282502).

⁵¹ – Jf. f.eks. dom af 11.11.2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, herefter »Klausner-dommen«, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

⁵² – Ibidem, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis.

⁵³ – Popławski-dommen, præmis 55 og den deri nævnte retspraksis.

⁵⁴ – Jf. f.eks. dom af 29.6.2017, Popławski (C-579/15, EU:C:2017:503, præmis 39 og 40 og den deri nævnte retspraksis), og Klausner-dommen, præmis 32-37.

⁵⁵ – Jf. i denne retning Telecom Italia-dommen, præmis 56.

eftersom spørgsmålet om, hvorvidt der på denne måde kan opnås forenelighed med EU-retten, afhænger af anvendelsesområdet for den pågældende nationale bestemmelse og dens »fortolkningsmæssige elasticitet«.

142. For at kunne bistå den forelæggende ret er det imidlertid nødvendigt – ikke mindst for at bekræfte relevansen af princippet om overensstemmende fortolkning – på EU-retligt plan at fastlægge det præcise »mål for lovlighed«, hvormed der skal sikres overensstemmelse.

143. I denne henseende går det andet præjudicielle spørgsmål efter min opfattelse ud fra den forudsætning, at EU-retten, nærmere bestemt artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, kræver, at det skal være muligt at genoptage en civil retssag, der er afsluttet ved en endelig dom, for at afhjælpe den nationale domstols angivelige undladelse af at efterprøve lovligheden af vilkårene i en forbrugeraftale. Da den gældende nationale lovgivning ikke synes at indeholde et udtrykkelig retsgrundlag for at genåbne den civile retssag, som ville være relevant for denne situation, overvejer den forelæggende ret, hvorvidt det er muligt at anlægge en udvidende fortolkning af KPC's artikel 401, stk. 2.

144. I overensstemmelse med de synspunkter, som den polske regering og Kommissionen i det væsentlige har givet udtryk for, vil jeg påpege, at en genåbning af civile sager for at afhjælpe en national rets undladelse af ex officio at efterprøve vilkårene i en forbrugeraftale utvivlsomt ville gøre forbrugerbeskyttelsen mere effektiv. Domstolen har imidlertid gentagne gange fremhævet, at det i medfør af princippet om medlemsstaternes procesautonomi påhviler disse at indføre interne procedurer til undersøgelse af, om et kontraktvilkår er urimeligt, hvilket skal ske under overholdelse af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet⁵⁶.

145. Eftersom der ikke findes nogen udtrykkelig bestemmelse herom i EU-retten, kan det således ikke uden yderligere undersøgelse formodes, at den nationale rets manglende opfyldelse af et af kravene i artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, i en retssag, der er afsluttet ved en endelig dom, automatisk fører til den konklusion, at medlemsstaterne *skal* give adgang til et *ekstraordinært retsmiddel* for at gøre det muligt at omstøde en sådan endelig dom.

146. En sådan forpligtelse ville efter min opfattelse kun kunne fastslås som følge af ækvivalensprincippet eller på grundlag af betragtninger vedrørende effektiviteten af de rettigheder, som kan udledes af EU-retten. Jeg vil undersøge hvert af disse aspekter i de to nedenstående afsnit.

3. *Betragtninger vedrørende ækvivalensprincippet*

147. Som anført ovenfor i dette forslag til afgørelses punkt 43 forbyder ækvivalensprincippet medlemsstaterne at fastsætte processuelle bestemmelser for krav på grundlag af en tilsidesættelse af EU-retten, som er mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål, som er baseret på en tilsidesættelse af national ret.

148. I denne sammenhæng, og som Kommissionen har gjort opmærksom på, har Domstolen gentagne gange præciseret, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 (som i det væsentlige kræver, at urimelige kontraktvilkår ikke binder forbrugeren) er »ligeværdig med nationale regler, der inden

⁵⁶ – Jf. f.eks. dom af 17.5.2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, herefter »Ibercaja Banco-dommen«, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).

for den interne retsorden har rang af ufravigelige retsgrundsætninger⁵⁷. Domstolen bemærkede ligeledes (i forbrugerspørgsmål og mere generelt), at »de krav, der opstilles i national ret for af egen drift at påse overholdelsen af [EU-bestemmelser], ikke må være mindre gunstige end kravene til af egen drift at påse overholdelsen af interne regler på samme niveau⁵⁸.

149. Såfremt det måtte fastslås, at det grundlag for at genoptage en civil retssag, som vedrører fratagelsen af en parts mulighed for at varetage sine interesser, i national ret anvendes, således at det omfatter de nationale domstoles undladelse af ex officio at tage spørgsmål om grundlæggende retsprincipper under påkendelse, vil dette udløse anvendelsen af ækvivalensprincippet, således at det pågældende grundlag også vil finde anvendelse på situationen i hovedsagen⁵⁹.

150. Når dette er sagt, vil jeg gerne fremhæve, at det ikke fremgår af sagsakterne, at den fortolkning af KPC's artikel 401, stk. 2, som jeg netop har redegjort for, rent faktisk er blevet godtaget. Derfor er og bliver et eventuelt krav om, at ækvivalensprincippet skal anvendes under disse omstændigheder, en hypotetisk situation, som den forelæggende ret skal efterprøve.

4. Effektiviteten af beskyttelsen af forbrugers ret til ikke at være bundet af urimelige kontraktvilkår

151. Med udgangspunkt i den forudsætning, som implicit fremgår af den forelæggende rets forespørgsel – som anført ovenfor i punkt 143 – opstår spørgsmålet om, hvorvidt effektiviteten af forbrugernes rettigheder, der kan udledes af EU-retten, nærmere bestemt af direktiv 93/13, kræver, at der gives adgang til et ekstraordinært retsmiddel, når det hævdes, at disse rettigheder ikke er blevet tilstrækkeligt beskyttet. Dette omfatter situationer – som det er relevant i den foreliggende sag – hvor det hævdes, at den nationale ret har undladt at foretage en ex officio-prøvelse af, hvorvidt kontraktvilkårene i en forbrugeraftale eventuelt var urimelige.

152. Efter min opfattelse er det helt forståeligt, at dette spørgsmål rejses, på baggrund af den temmelig omfattende beskyttelse, som Domstolens praksis hidtil har givet forbrugerrettigheder i henhold til EU-retten, navnlig direktiv 93/13.

153. I det, der nu er fast retspraksis, fortolker Domstolen dette direktiv således, at de nationale retter har pligt til ex officio at efterprøve, om vilkårene i forbrugeraftaler er urimelige. Uden at det er nødvendigt at komme nærmere ind på denne retspraksis⁶⁰, bekræftede Domstolen først, at denne forpligtelse er betinget af, at den nationale ret råder over »de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver⁶¹. Den bekræftede ligeledes i senere domme, at når den nationale ret ikke råder over de relevante oplysninger (men er i tvivl om, hvorvidt de omhandlede vilkår er rimelige), skal den kunne pålægge, at de fremlægges⁶².

⁵⁷ – Dom af 6.10.2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, herefter »Asturcom Telecomunicaciones-dommen«, præmis 52), eller, i denne retning, Ibercaja Banco-dommen, præmis 43.

⁵⁸ – Jf., i forbrugerspørgsmål, f.eks. Asturcom Telecomunicaciones-dommen, præmis 49. Jf. ligeledes dom af 14.12.1995, van Schijndel og van Veen (C-430/93 og C-431/93, EU:C:1995:441, præmis 13 og den deri nævnte retspraksis), eller dom af 17.3.2016, Bensada Benallal (C-161/15, EU:C:2016:175, præmis 30, 31 og 35).

⁵⁹ – Naturligvis med forbehold af overholdelsen af de gældende tidsfrister. Jf. KPC's artikel 407, stk. 1, som er gengivet i dette forslag til afgørelses punkt 13.

⁶⁰ – Jf. vedrørende et overblik J. Werbrouck og E. Dauw, »The national courts' obligation to gather and establish the necessary information for the application of consumer law: The endgame?«, *European Law Review*, bind 46, nr. 3, 2021, s. 225-244.

⁶¹ – Som det f.eks. fremgår af dommen i sagen Profi Credit Polska I, præmis 42 og den deri nævnte retspraksis. Jf. også dom af 4.6.2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, præmis 32).

⁶² – Jf. dette forslag til afgørelses punkt 117 og 118.

154. De respektive aspekter af de nationale retters pligt til at anlægge en sådan proaktiv tilgang er gradvist blevet udledt af artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, som i det væsentlige kræver, at medlemsstaterne sikrer, at de urimelige vilkår ikke binder forbrugeren, og at der findes »egne og effektive midler« til at bringe anvendelsen af sådanne vilkår til ophør.

155. Der er ingen tvivl om, at de forpligtelser, som de nationale retter herved pålægges, i nogle retsordener har krævet en betydelig justering af opfattelsen af retsinstansens rolle, idet denne i civile retssager ellers almindeligvis forventes at lægge de af parterne påberåbte faktiske omstændigheder til grund. Der er heller ingen tvivl om, at det beskyttelsesniveau, der kræves på nuværende tidspunkt, kan afvige fra kravene på andre områder af EU-retten, hvor private parter ligeledes kan befinde sig i sårbare situationer⁶³.

156. Disse specifikke, og i nogle tilfælde nye, krav til de nationale retter på forbrugerbeskyttelsesområdet synes nu at være temmelig velkendte og integrerede.

157. Selv om det efter min opfattelse klart fremgår af Domstolens praksis, at *ex officio*-prøvelsen af vilkårene i en forbrugeraftale i princippet skal foretages på *et eller andet* tidspunkt i proceduren, er jeg ikke desto mindre af den opfattelse, at konsekvenserne af, at denne prøvelse ikke er foretaget, for den efterfølgende retsafgørelse (som er blevet endelig) er nuancerede. Det bør navnlig anføres, at selv om en sådan undladelse i visse sager kan hindre virkningen af retskraft, betyder det efter min opfattelse ikke, at det kan være nødvendigt at se bort fra denne virkning i alle de sager, hvor vilkårene i en forbrugeraftale ikke er blevet efterprøvet [i]. Jeg er dog også af den opfattelse, at de restriktive betingelser, hvorunder den i hovedsagen omhandlede udeblivelsesdom kunne have været anfægtet, indebærer, at den berørte forbruger skal have adgang til et retsmiddel for at afhjælpe den heraf følgende situation. Dette retsmiddel kan bestå i genåbning af sagen, hvis dette resultat kan opnås ved en overensstemmende fortolkning, men behøver ikke nødvendigvis at antage denne form [ii].

a) Betragtninger vedrørende effektivitet og de nationale virkninger af retskraft

158. I tråd med det ovenfor anførte forhold EU-retten sig således til de nationale virkninger af retskraft, at der ikke er et generelt krav om, at endelige retsafgørelser, som er i strid med EU-retten, skal kunne prøves på ny, bl.a. ved at der skal fastsættes et specifikt retsmiddel⁶⁴.

159. Det er ikke desto mindre korrekt, at Domstolen i en række sager er nået frem til den modsatte konklusion baseret på hensyn til effektiviteten, der skal sikres i forhold til visse EU-retlige bestemmelser.

160. Dette var for det første tilfældet i en situation, hvor en endelig national afgørelse, der var i strid med EU-retten, var til hinder for tilbagesøgning af ulovlig statsstøtte og derfor berørte kompetencefordelingen mellem Unionen og medlemsstaterne på området⁶⁵.

⁶³ – Jf. til sammenligning dom af 22.6.2023, K.B. og F.S. (Prøvelse *ex officio* på det strafferetlige område) (C-660/21, EU:C:2023:498, herefter »dommen i sagen K.B. og F.S. (Prøvelse *ex officio* på det strafferetlige område«), hvori det blev fastslået, at de gældende EU-retlige bestemmelser i princippet ikke er til hinder for en national lovgivning, der forbyder den ret, der skal påkende sagens realitet, og som træffer afgørelse i straffesagen, *ex officio* – med henblik på at erklære proceduren ugyldig – at efterprøve tilsidesættelsen af de kompetente myndigheders forpligtelse til straks at underrette mistænkte eller tiltalte om deres ret til ikke at udtale sig.

⁶⁴ – Generaladvokat Saugmandsgaard Øes forslag til afgørelse XC m.fl. (C-234/17, EU:C:2018:391, herefter »forslaget til afgørelse i XC-sagen«, punkt 41). Jf. desuden dom af 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, herefter »Banco Primus-dommen«, præmis 47 og den deri nævnte retspraksis) eller XC-dommen, præmis 51.

⁶⁵ – Dom af 18.7.2007, Lucchini (C-119/05, EU:C:2007:434, præmis 63). Senere fremhævede Domstolen denne konklusions særlige karakter; jf. Impresa Pizzarotti-dommen, præmis 61.

161. For det andet var det også tilfældet i sager, hvor de nationale virkninger af retskraft blev defineret så bredt, at det blev strukturelt umuligt i andre lignende sager at opnå resultater, der var i overensstemmelse med EU-retten. Domstolen nåede frem til denne konklusion i sager vedrørende moms og, igen, i statsstøttesager⁶⁶.

162. Ingen af de to kategorier af sager (hvad enten de betragtes i lyset af det område, de vedrører, eller, endnu vigtigere, de strukturelle vanskeligheder, der opstår) synes at være relevante i hovedsagen.

163. For det tredje har Domstolen anlagt en temmelig streng tilgang til de nationale virkninger af retskraft på forbrugerbeskyttelsesområdet. Den har nærmere bestemt gjort det klart, at en effektiv beskyttelse af forbrugernes ret til ikke at være bundet af kontraktvilkår, der anses for urimelige efter direktiv 93/13, kræver, at der ses bort fra nationale virkninger af retskraft enten i appelfasen i et ordinært søgsmål eller under fuldbyrdelsesproceduren.

164. Hvad angår det første aspekt fastslog Domstolen i Unicaja Banco-dommen⁶⁷, at der kunne ses bort fra den omstændighed, at en dom afsagt i første instans havde fået retskraft, når denne dom i det væsentlige var til hinder for, at forbrugeren kunne få tilbagebetalt en del af det beløb, der var betalt til den erhvervsdrivende på grundlag af en »gulvklausul«, som blev anset for urimelig. Selv om afgørelsen i første instans pålagde tilbagebetaling af de beløb, der var betalt i henhold til denne klausul, pålagde den en tidsbegrænsning for denne tilbagebetalingspligt i overensstemmelse med den nationale øverste domstols (daværende) praksis⁶⁸.

165. Domstolen fastslog efterfølgende, at denne tidsmæssige begrænsning var i strid med direktiv 93/13⁶⁹. Denne afgørelse blev imidlertid truffet, efter at fristen for at indgive appel i den pågældende sag var udløbet, og alene den berørte bank havde indgivet appel (hvorved den anfægtede førsteinstansrettens afgørelse om, at banken skulle betale alle omkostningerne). Denne appel blev taget til følge. Som svar på et spørgsmål fra Tribunal Supremo (øverste domstol, Spanien) præciserede Domstolen, at appeldomstolen således var forpligtet til at omgøre den del af dommen i første instans, der havde fået retskraft, og af egen drift behandle spørgsmålet om, hvorvidt den tidsmæssige begrænsning var urimelig, selv om denne del af dommen for det første ikke var blevet anfægtet, og den situation, der fulgte heraf, for det andet havde forværret retsstillingen for den bank, som havde iværksat appellen med henblik på prøvelse af et andet aspekt af afgørelsen i første instans.

166. Hvad angår det andet aspekt, som er nævnt ovenfor i punkt 164, har Domstolen krævet ophævelse af virkningen af retskraft i forbindelse med retsafgørelser, der var truffet i betalingspåkravssager eller i sager vedrørende realisering af pant i fast ejendom.

⁶⁶ – Jf. på momsområdet dom af 3.9.2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, præmis 29-31), eller dom af 16.7.2020, UR (Advokater undergives momspligt) (C-424/19, EU:C:2020:581, præmis 32 og 33). Jf. på statsstøtteområdet Klausner-dommen, præmis 43-45. Jf. ligeledes forslaget til afgørelse i XC-sagen, punkt 61.

⁶⁷ – Jf. henvisningen ovenfor i fodnote 17.

⁶⁸ – De restituerende virkninger knyttet til erklæringen om, at en »gulvklausul« var ugyldig, var begrænset til de beløb, som forbrugeren havde betalt *efter* afsigelsen af den dom, hvori det blev fastslået, at det pågældende vilkår var urimeligt.

⁶⁹ – Dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl. (C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 72-75).

167. Nærmere bestemt krævede Domstolen i Finanmadrid EFC-dommen, at retskraftvirkningen blev ophævet i fuldbyrdelsesfasen af en betalingspåkravsprocedure, hvilket gav den nationale ret beføjelse til ex officio at vurdere, om et vilkår i den underliggende kontrakt var urimeligt, når den pågældende ret ikke havde denne beføjelse i henhold til national lovgivning, og når kontraktvilkårene ikke var blevet efterprøvet i de tidligere faser af proceduren⁷⁰.

168. I Banco Primus-dommen anvendte Domstolen desuden denne tilgang på situationer, hvor der i forbindelse med en procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom var blevet foretaget en undersøgelse, som imidlertid var begrænset til visse vilkår i den underliggende aftale. Domstolen fastslog i det væsentlige, at den beskyttelse, som forbrugerne skal have i henhold til direktiv 93/13, ville være »mangelfuld og utilstrækkelig«, såfremt den retsinstans, som behandlede sagen om realisering af pant i fast ejendom, ikke af egen drift kunne efterprøve, om de øvrige vilkår, der ikke var blevet undersøgt, var urimelige⁷¹.

169. På samme måde fastslog Domstolen i Ibercaja Banco-dommen⁷² principielt, inden for rammerne af en sag om pant i fast ejendom, at der skulle ses bort fra de nationale virkninger af retskraften, når den nationale ret havde undersøgt de omhandlede kontraktvilkår uden dog udtrykkeligt at angive dette i den endelige afgørelse. Domstolen fremhævede, at forbrugeren under disse omstændigheder ikke var blevet oplyst om, at denne prøvelse havde fundet sted eller, i det mindste summarisk, om begrundelsen for, at retten fandt, at de pågældende vilkår ikke var urimelige, hvilket forhindrede den pågældende i på et kvalificeret grundlag at beslutte, hvorvidt vedkommende ville appellere denne afgørelse⁷³.

170. Ved første øjekast kan det muligvis udledes af denne retspraksis, at en retsafgørelses retskraft, i alle betragtede tilfælde, kun kan modstå en undersøgelse af effektiviteten af den beskyttelse, der skal ydes forbrugerne, i de tilfælde, hvor denne afgørelse blev truffet efter en undersøgelse af de relevante kontraktvilkår (og kun når afgørelsen udtrykkeligt nævner udfaldet af denne undersøgelse)⁷⁴.

171. Efter min opfattelse er en sådan generel konklusion som helhed imidlertid ikke korrekt.

172. For det første gør jeg opmærksom på, at denne konklusion umiddelbart ville medføre, at begge de spørgsmål, der er forelagt i den foreliggende sag, ville blive irrelevante, eftersom dens logiske konsekvens ville være, at der ganske enkelt ikke ville være nogen retlige virkninger af retskraften: Selv om en retsafgørelse, der er truffet uden en undersøgelse af det underliggende kontraktforhold, formelt set er endelig, kan den ikke forhindre, at tvisten genoptages i en eller anden form. Følgelig ville der ikke være behov for at tage stilling til spørgsmålet om ekstraordinære retsmidler, fordi disse, som allerede nævnt, er værktøjer, som undtagelsesvist gør det muligt at omstøde en *endelig* retsafgørelse.

⁷⁰ – Dom af 18.2.2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, præmis 45-54).

⁷¹ – Banco Primus-dommen, præmis 52.

⁷² – Jf. fodnote 56 i dette forslag til afgørelse.

⁷³ – Ibercaja Banco-dommen, præmis 49. Jf. desuden dom af 17.5.2022, SPV Project 1503 m.fl. (C-693/19 og C-831/19, EU:C:2022:395, herefter »dommen i sagen SPV Project 1503«, præmis 65 og 66).

⁷⁴ – Ibercaja Banco-dommen, præmis 50.

173. For det andet – hvad der er vigtigere – er det efter min opfattelse vanskeligt at forudse de videre konsekvenser af en sådan fortolkning af Domstolens retspraksis, især set i sammenhæng med dens retspraksis om tidsfrister for et søgsmål om ugrundet berigelse, der er anlagt af en forbruger⁷⁵.

174. For det tredje – hvilket ligeledes er vigtigt – skal den retspraksis, som der er redegjort for ovenfor, læses i lyset af Domstolens tidligere praksis vedrørende »forbrugers fuldstændige passivitet«⁷⁶, som Domstolen for nylig har bekræftet stadig er relevant.

175. Domstolen bemærkede således i sin tidligere Asturcom Telecomunicaciones-dom, at effektivitetsprincippet ikke går så vidt, at det kræver, at en national ret, der behandler en sag om fuldbyrdelse af en voldgiftskendelse (afsagt, uden at forbrugeren var til stede), er forpligtet til at egen drift at vurdere, om en voldgiftsklausul i en forbrugeraftale er urimelig, når forbrugeren ikke har anlagt et annullationssøgsmål til prøvelse af voldgiftskendelsen, og når den gældende frist på to måneder, der er fastsat til dette formål, ikke kan anses for at være problematisk⁷⁷.

176. Domstolen henviste til denne tidligere praksis i sin nylige Unicaja Banco-dom, nævnt ovenfor, med henblik på at bekræfte, at forbrugeren under de faktiske omstændigheder, der førte til sidstnævnte dom, ikke udviste fuldstændig passivitet: Selv om han ikke anfægtede en dom afsagt i første instans i hovedsagen, skyldtes dette, at Domstolens Gutierrez Naranjo-dom, hvori det blev fastslået, at den nationale retspraksis, som den pågældende dom i første instans var baseret på, var uforenelig med direktiv 93/13, først blev afsagt efter udløbet af fristen for at iværksætte appel⁷⁸.

177. På denne baggrund er det min opfattelse, at der også ved en eventuel manglende undersøgelse af, hvorvidt vilkår i en forbrugeraftale er urimelige, kan foreligge en egentlig retskraftvirkning, navnlig når forbrugeren ikke har deltaget på noget tidspunkt i proceduren.

178. Det skal derfor undersøges, om en sådan situation forelå under de faktiske omstændigheder i hovedsagen.

179. Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at FY ikke deltog i den sag, der førte til udeblivelsesdommen, og at hun ikke anfægtede denne dom (selv om den blev behørigt forkyndt for hende). Disse elementer er umiddelbart tegn på passivitet fra hendes side som omhandlet i Domstolens ovennævnte praksis.

180. Hendes specifikke situation skal imidlertid vurderes på baggrund af de gældende nationale processuelle regler.

⁷⁵ – Jf. f.eks. dom af 22.4.2021, Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, præmis 63-66).

⁷⁶ – Asturcom Telecomunicaciones-dommen, præmis 47.

⁷⁷ – Asturcom Telecomunicaciones-dommen, præmis 33-48. Det fremgår af denne dom, at denne forpligtelse kun kan følge af ækvivalensprincippet, for så vidt som den nationale ret kan foretage en sådan efterprøvelse i lignende sager af intern art. Jf. denne doms præmis 53 og domskonklusionen. Jf. desuden dom af 1.10.2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, herefter »dommen i sagen ERSTE Bank Hungary«, præmis 62 og den deri nævnte retspraksis).

⁷⁸ – Unicaja Banco-dommen, præmis 28 og 38. Jf. desuden denne doms konklusion.

181. Med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse fremgår det, at de processuelle regler, der finder anvendelse på udeblivelsesdommen, var til hinder for, at den respektive ret i første instans kunne efterprøve de omhandlede kontraktvilkår, idet denne ret skulle lægge de af sagsøgeren påberåbte faktiske omstændigheder til grund⁷⁹.

182. Det følger efter min opfattelse af dommen i sagen Profi Credit Polska I, at en sådan processuel løsning ikke i sig selv er uforenelig med kravene i direktiv 93/13, forudsat at denne prøvelse kan finde sted i anden instans, og forudsat at betingelserne for appel er defineret på en sådan måde, at de ikke gør det uforholdsmæssigt vanskeligt eller umuligt for forbrugeren reelt at iværksætte en appel.

183. I denne henseende fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at udeblivelsesdommen blev umiddelbart eksigibel, og at den kunne have været anfægtet inden for to uger, hvor FY skulle anføre de anbringender og beviser, som hun ønskede at påberåbe sig.

184. Som både den forelæggende ret og Kommissionen har gjort opmærksom på, synes disse betingelser i høj grad at svare til dem, som Domstolen anså for at være for restriktive i dommen i sagen Profi Credit Polska I⁸⁰. Jeg er af den opfattelse, at de – sammen med den manglende undersøgelse i første instans af betingelsernes eventuelle urimelighed – reelt kan føre til den samme konklusion, nemlig at de ikke gør det muligt at sikre overholdelsen af de rettigheder, som forbrugeren kan udlede af direktiv 93/13. Imidlertid vedrører de præjudicielle spørgsmål i den foreliggende sag ikke dette særlige aspekt, og det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve, om denne beskrivelse af de gældende processuelle regler er korrekt.

185. Såfremt det måtte blive bekræftet, at de er for restriktive, ville det efter min opfattelse følge heraf, at FY ikke kan anses for at have udvist fuldstændig passivitet.

186. I så fald er jeg af den opfattelse, at det for at sikre en effektiv beskyttelse af forbrugernes ret til ikke at være bundet af urimelige kontraktvilkår, kræves, at hun får adgang til et retsmiddel.

187. Jeg mener imidlertid ikke, at dette retsmiddel nødvendigvis skal bestå i genoptagelse af sagen. Jeg vil komme nærmere ind på dette spørgsmål i det følgende afsnit.

b) Mulige retsmidler med henblik på at genoprette forbrugernes ret til ikke at være bundet af et angiveligt urimeligt kontraktvilkår

188. For det første har jeg allerede anført, at den nationale rets forpligtelse til at efterprøve lovligheden af kontraktvilkår, der påvirker forbrugerne, også kan omfatte tvangsfuldbyrdsprocedurer⁸¹. Hvad dette angår fremgår det ikke af oplysningerne i sagsakterne, hvorvidt en tvangsfuldbyrdsprocedure er blevet indledt eller afsluttet, eller om FY måske allerede frivilligt har opfyldt udeblivelsesdommen. Såfremt tvangsfuldbyrdelse stadig er

⁷⁹ – Den forelæggende ret har i den foreliggende sag kun fremlagt ordlyden af KPC's artikel 339, stk. 1, der vedrører den generelle mulighed for at afsige en udeblivelsesdom. Som allerede nævnt omfattede de nationale bestemmelser, som var omhandlet i Kancelaria Medius-dommen, ligeledes KPC's artikel 339, stk. 2, hvorefter den nationale ret har pligt til at lægge de af sagsøgeren påberåbte faktiske omstændigheder til grund. Det tilkommer naturligvis den forelæggende ret at efterprøve denne bestemmelses relevans og nøjagtige indhold i forhold til den foreliggende sag.

⁸⁰ – Jf., vedrørende en beskrivelse af de gældende regler i den pågældende sag, fodnote 43 ovenfor. Efter min opfattelse vedrører den eneste forskel omkostningerne. I modsætning til situationen i dommen i sagen Profi Credit Polska I anføres det blot i forelæggelsesafgørelsen, at det gebyr, der skal betales i denne sammenhæng, nedsættes til det halve.

⁸¹ – Jf. dette forslag til afgørelses punkt 167-169, 175 og 176.

en mulighed, og hvis en sådan tvangsfuldbyrdsprocedure indledes, følger det imidlertid efter min opfattelse af den ovenfor nævnte retspraksis, at FY bør have mulighed for i denne sammenhæng at påberåbe sig den underliggende kontrakts eventuelle urimelighed⁸².

189. For det andet følger det efter min opfattelse ligeledes heraf, at det på grundlag af de særlige processuelle omstændigheder, hvorunder udeblivelsesdommen blev afsagt og er blevet endelig, kan konkluderes, at dens retskraftvirkning ikke er til hinder for, at hun kan påberåbe sig de omhandlede vilkårs eventuelt urimelige karakter med henblik på at fremsætte et krav om tilbagebetaling af de respektive beløb.

190. Denne fortolkning understøttes efter min opfattelse af Ibercaja Banco-dommen, hvori Domstolen bekræftede forbrugerens ret til at kræve erstatning (fra den pågældende erhvervsdrivende, så vidt jeg har forstået), når den nationale ret har undladt korrekt at opfylde sin forpligtelse til at efterprøve, om den underliggende låneaftale eventuelt var urimelig, men hvor proceduren for realisering af pant i fast ejendom allerede er afsluttet, hvilket har til følge, at ejendomsretten til den pågældende faste ejendom er blevet overført til tredjemand⁸³. Efter min opfattelse bør dette ræsonnement så meget desto mere gælde, når forbrugeren ganske enkelt har betalt en økonomisk modydelse til den erhvervsdrivende (på grundlag af et kontraktvilkår, der skal anses for urimeligt og dermed ugyldigt, og når betingelserne for at gøre indsigelse mod en udeblivelsesdom, var uforenelige med det beskyttelsesniveau, der skal sikres forbrugeren efter direktiv 93/13, således som jeg har anført ovenfor).

191. Endelig kan det pågældende nationale retsmiddel også være i form af det omhandlede ekstraordinære retsmiddel, forudsat at den nationale lovgivning gør det muligt at fortolke begrebet »ulovlig fratagelse af muligheden for at varetage sine interesser« på en måde, der omfatter den omhandlede situation.

192. I denne henseende foranlediger oplysningerne i sagsakterne mig til at foreslå, at den forelæggende ret kunne vurdere, hvorvidt de gældende processuelle rammer – som beskrevet ovenfor i punkt 183 og 184 – kunne anses for at hindre FY's adgang til et særligt retsmiddel i lighed med, hvad den øverste domstol synes at have fastslået (med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse) i en sag, hvor den nationale ret ikke havde begrundet, at en sagsøger var blevet nægtet juridisk bistand med henblik på at iværksætte en kassationsanke⁸⁴.

193. Selv om det måtte være muligt at anlægge en sådan overensstemmende fortolkning, skal den pågældende stævning dog stadig overholde den gældende frist⁸⁵. Så vidt jeg har forstået ordlyden af KPC's artikel 407, stk. 1, begynder den relevante frist at løbe fra det tidspunkt, hvor den pågældende part får kendskab til »dommen«⁸⁶. Forelæggelsesafgørelsen indeholder ikke yderligere oplysninger om, hvorledes denne regel skal forstås. Umiddelbart forstår jeg ordlyden således, at den henviser til den endelige dom, der er afsagt i en sag, hvor den sagsøgte angiveligt blev frataget muligheden for at varetage sine interesser. Det tilkommer naturligvis den forelæggende ret at efterprøve dette.

⁸² – Sagsakterne indeholder ikke oplysninger om de gældende tvangsfuldbyrdsregler.

⁸³ – Jf. Ibercaja Banco-dommen, præmis 57-59.

⁸⁴ – Jf. ovenfor i dette forslag til afgørelses punkt 136 og 137.

⁸⁵ – I lighed med, hvad jeg har anført i forbindelse med ækivalensprincippet. Jf. punkt 149 og fodnote 59 ovenfor.

⁸⁶ – Jf. punkt 13 ovenfor.

194. Såfremt den forelæggende ret imidlertid konkluderer, at det pågældende ekstraordinære retsmiddel ikke kan iværksættes på grund af de grænser, som en overensstemmende fortolkning sætter, eller på grund af de gældende tidsfrister, er kravet om den pågældende forbrugerrettigheds effektivitet efter min opfattelse ikke så vidtrækkende, at det giver mulighed for at give adgang til det omhandlede ekstraordinære retsmiddel, uanset betingelserne for dets anvendelse som defineret i den nationale lovgivning.

195. Domstolen har fastslået, at spørgsmålet om, hvorvidt den processuelle beskyttelse, der ydes forbrugerne, er egnet og effektiv, skal vurderes i lyset af de allerede eksisterende klagemuligheder⁸⁷.

196. I denne henseende fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at den nationale rets undladelse, som er omhandlet i den foreliggende sag, udgør grundlaget for et andet ekstraordinært retsmiddel, nemlig en ekstraordinær rekurs. Ifølge den forelæggende ret kan alene ombudsmanden og statsadvokaten iværksætte dette retsmiddel, hvorfor kun et begrænset antal sager prøves på denne måde. Ikke desto mindre indgår dette retsmiddel stadig i den samlede nationale proceduremæssige sammenhæng.

197. Desuden – hvad der muligvis er vigtigere – er jeg af den opfattelse, at Domstolens eksisterende retspraksis, på temmelig udtømmende vis, dækker de forskellige aspekter af den nationale procedure, som ellers kan forhindre forbrugere (som ikke har udvist fuldstændig passivitet) i at gøre indsigelse mod fuldbyrdelse af et retsgyldigt dokument, hvis eventuelle urimelighed ikke blev efterprøvet, eller i at opnå kompensation for det, de har betalt (eller mistet) på et sådant retsstridigt grundlag.

198. Under disse omstændigheder er det efter min opfattelse ikke nødvendigt at indføre et yderligere beskyttelsesniveau i form af et EU-retligt krav om genåbning af sagen, navnlig i betragtning af, at et sådant retsmiddel er tiltænkt undtagelsestilfælde.

199. Som anført ovenfor er anvendelsen af ekstraordinære retsmidler generelt baseret på en overordnet balance, som den nationale lovgiver har skabt mellem de modstridende værdier, der står på spil. Et krav om, at den (materielle eller personelle) rækkevidde af disse retsmidler udvides for specifikt at kompensere for den nationale rets manglende undersøgelse af en forbrugerkontrakts lovlighed, kan forstyrre denne overordnede balance, f.eks. hvis der ikke findes en tilsvarende processuel beskyttelse på andre retsområder, selv om disse også kan føre til situationer, hvor personer i en sårbar situation retsstridigt nægtes en beskyttelse, som de ellers er garanteret⁸⁸.

200. I lyset af disse overvejelser er det min opfattelse, at forpligtelsen til at sikre en effektiv beskyttelse af forbrugernes rettigheder i henhold til artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke kræver, at der gives adgang til et ekstraordinært retsmiddel, der gør det muligt at genoptage en sag, som er afsluttet ved en endelig retsafgørelse, uden at det blev undersøgt, om vilkårene i en forbrugeraftale eventuelt er urimelige. Denne forpligtelse gør det imidlertid nødvendigt at give adgang til et retsmiddel, som skal angives i den pågældende nationale retsorden, når en sådan endelig dom er blevet afsagt og er blevet endelig på grundlag af processuelle regler, der ikke gør det muligt at sikre overholdelsen af de rettigheder, som forbrugeren kan udlede af direktiv 93/13.

⁸⁷ – Dommen i sagen ERSTE Bank Hungary, præmis 52.

⁸⁸ – Jf. til sammenligning situationen beskrevet i dommen i sagen K.B. og F.S. (Prøvelse ex officio på det strafferetlige område), sammenfattet i fodnote 63.

V. Forslag til afgørelse

201. Jeg foreslår, at Domstolen besvarer de af Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie (den regionale domstol i Warszawa-Praga, Polen) forelagte spørgsmål som følger:

»1) Ækvivalensprincippet, som et udtryk for pligten til loyalt samarbejde, der er fastsat i artikel 4, stk. 3, TEU,

skal fortolkes således, at det ikke kræver, at et ekstraordinært retsmiddel, som giver mulighed for, at et civilt søgsmål genoptages på grundlag af

– en dom afsagt af den nationale forfatningsdomstol, der fastslår, at en nationalretlig bestemmelse, som er lagt til grund i denne sag, er uforenelig med en trindhøjere lov og derfor ugyldig, eller

– der fastslår, at en given fortolkning af en nationalretlig bestemmelse, som er lagt til grund i denne sag, er uforenelig med en trindhøjere lov,

skal kunne iværksættes på grundlag af en dom afsagt af Den Europæiske Unions Domstol i en sag efter artikel 267 TEUF om fortolkningen af en EU-retlig bestemmelse.

2) Artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler

skal fortolkes således, at disse bestemmelser ikke kræver, at der gives adgang til et ekstraordinært retsmiddel, som gør det muligt at genoptage en sag, der er afsluttet ved en endelig retsafgørelse, som blev afsagt, uden at det blev undersøgt, om vilkårene i en forbrugeraftale eventuelt er urimelige. Disse bestemmelser skal imidlertid fortolkes således, at de stiller krav om adgang til et retsmiddel, som skal angives i den pågældende nationale retsorden, når en sådan endelig dom er blevet afsagt og er blevet endelig på grundlag af processuelle regler, der ikke gør det muligt at sikre overholdelsen af de rettigheder, som forbrugeren kan udlede af direktiv 93/13.«